

Vallanläggning & boplatser

Ostlänken, fornlämning L1982:7834, L2019:3725 & L2019:3727
Fjällskär 3:7, Nyköpings kommun, Södermanlands län.
Arkeologisk förundersökning.

Stenålder & Historisk tid

Ingeborg Svensson

Vallanläggning & boplatser

Ostlänken, fornlämning L1982:7834, L2019:3725 & L2019:3727
Fjällskär 3:7, Nyköpings kommun, Södermanlands län.
Arkeologisk förundersökning.

Stenålder & Historisk tid

Ingeborg Svensson

Sammanfattning

Under våren och försommaren 2025 genomförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk förundersökning av tre fornlämningar vid Fjällskär utanför Nyköping i Södermanlands län. Fornlämningarna utgjordes av en boplats (L2019:3725), ett boplatsområde (L2019:3727) och en vallanläggning (L1982:7834). Förundersökningen genomfördes med anledning av Trafikverkets planeringsarbete inför byggnationen av den nya järnvägen Ostlänken.

Förundersökningen resulterade i att boplatslämningarna avgränsades inom området för markanspråk. I anslutning till boplatsområdet (L2019:3727) framkom ett mindre antal fynd i form av bearbetat och slaget stenmaterial av *kvarts* och *sydvästskandinavisk flinta* tillsammans med *ett fragment förhistorisk keramik*. Den ringa fyndmängden tillsammans med frånvaron av ytterligare boplatslämningar talade för att det rör sig om en extensivt utnyttjad yta i utkanten av det huvudsakliga boplatsområdet. Samtidigt pekar det påträffade fyndmaterialet mot att fornlämningen har en vidare utbredning mot söder, varför fornlämningens geometri utökades fram till gränsen för dagens markanspråk i KMR. Inom det aktuella arbetsområdet för järnvägen betraktas dock lämningen som dokumenterad, undersökt och borttagen till sin helhet. I anslutning till boplatsten L2019:3725 påträffades inget av arkeologiskt intresse i något av schakten. Lämningens beskrivning och geometri lämnades därför oförändrad i KMR.

Genom den arkeologiska förundersökningen fastöllades vallanläggningens (L1982:7834) utbredning och omfattning inom planerat arbetsområde för järnvägen. Vallen hägnade ett bergskrön och var i varierande grad uppbyggd av sten, markfasta stenblock och morän. Lämningen var utformad som *en halvkrets* och anslöt till berg i nordväst och sydöst. Utseende och konstruktion skiljde sig åt mellan olika delar, där vissa partier var kraftiga och markanta medan andra var mer stensträngsliknande. Genom ¹⁴C-analys har vallanläggningen daterats till *medeltid* och *historisk tid*. En tanke är att det kan röra sig om någon form av gemensamhetanläggning för den historiska bebyggelsen vid Fjällskär.

Centralt på berget innanför vallen/hägnaden fanns fyra stensamlingar, vilka bedömdes som *gravar* i form av *runda stensättningar*. Stenmaterialet var rundat och relativt storblockigt. En av dem var relativt kraftigt skadad och de övriga gav också ett mer eller mindre omplockat intryck. Möjligen kan de ursprungligen varit mer röseliknande. En av dem undersöktes till sin helhet och innehöll inga spår efter någon begravning. Ytterligare ett par stenpackningar som låg i anslutning till vallen i sydöst bedömdes också som möjliga gravar. Utifrån yttre form och topografisk lokalisering kan gravarna höra hemma i *bronsålder-äldre järnålder*. Inga övriga anläggningar i form av till exempel stolphål, härदार lager och/eller förhistoriska fynd framkom i något av schakten inom eller i anslutning till vallanläggningen.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Ingeborg Svensson
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sw>

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2026

Innehåll

Sammanfattning 2

Utgångspunkt 5

Bakgrund

Syfte & metod 5

Syfte

Metod

Topografi & kulturmiljö 6

Resultat boplatssområde & boplat 11

L2019:3727, boplatssområde

L2019:3725, boplat

Måluppfyllelse

Resultat vallanläggning 13

Utbredning & omfattning

Karaktär

Datering

Tolkning & utvärdering

Måluppfyllelse

Referenser 21

Arkiv

Administrativa uppgifter 22

Bilagor 23

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar vallanläggning L1982:7834

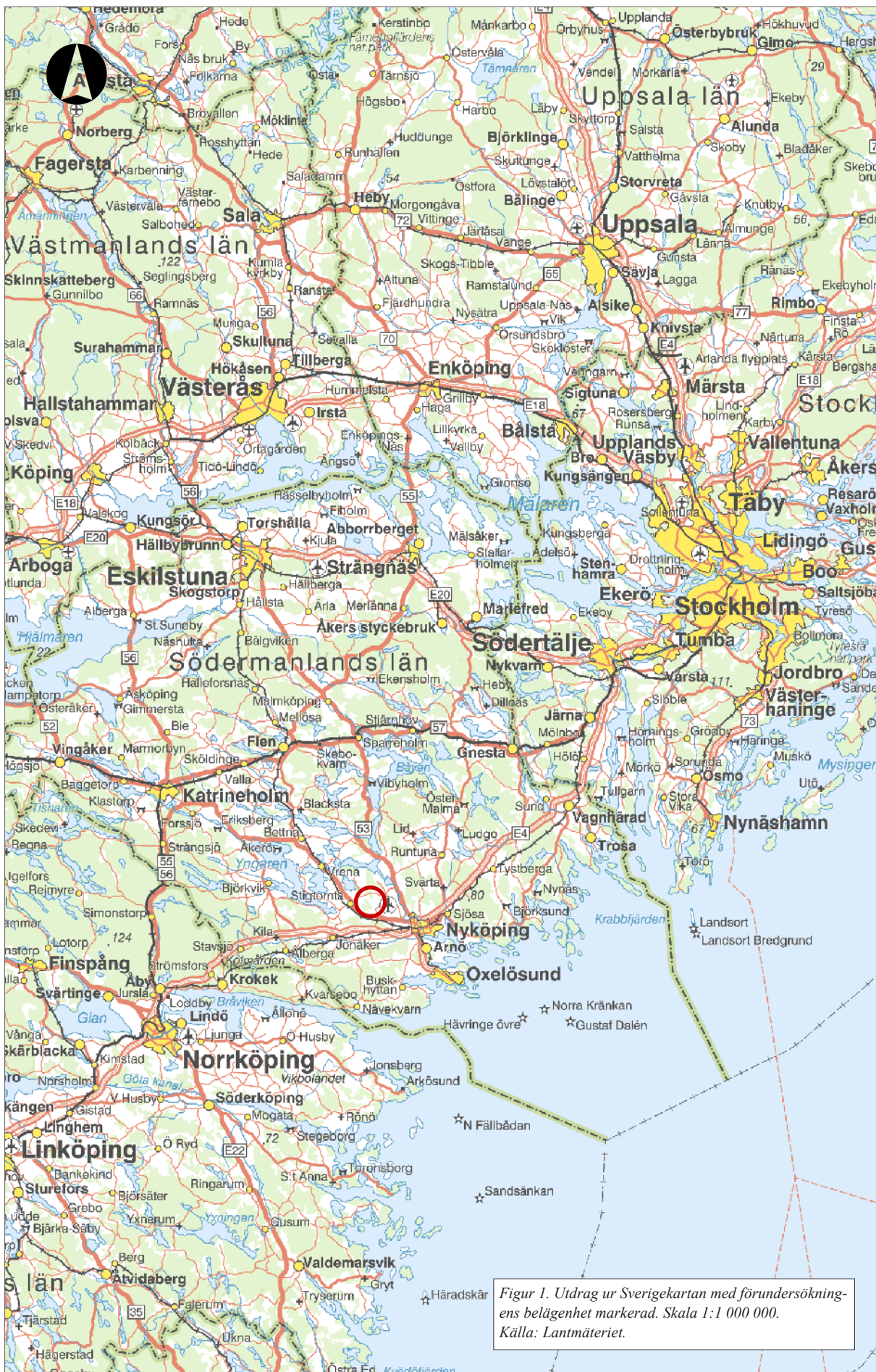
Bilaga 2. Fyndlista

Bilaga 3. Schaktbeskrivningar

Bilaga 4. Profilritningar vallanläggning L1982:7834

Bilaga 5. Vedartsanalys

Bilaga 6. ¹⁴C-analys



Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
Källa: Lantmäteriet.

Utgångspunkt

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 21 maj–11 juni år 2025 genomfört en arkeologisk förundersökning av fornlämningarna L1982:7834 (vallanläggning), L2019:3725 (boplats) och L2019:3727 (boplatsområde) inom fastigheten Fjällskär 3:7 i Nyköpings kommun, Södermanlands län (se figur 3 & 4).

Förundersökningen genomfördes med anledning av Trafikverkets planeringsarbete inför byggnationen av den nya järnvägen Ostlänken, som i Södermanlands län berör Trosa och Nyköpings kommuner. Till projektet hör även planeringen för en bibana, arbetsvägar, upplagsplatser och etableringsytor etc. Då planerat markanspråk för arbetsföretaget kommer att påverka fornlämningarna, fattade Länsstyrelsen i Södermanlands län beslut om en arkeologisk förundersökning. Beslutet (1st dnr 431-5899-2023) fattades med stöd av 2 kapitlet 13 och 14 § i Kulturmiljölagen (1988:950). Ansvarig för kostnaden var Trafikverket.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Ingeborg Svensson. I fältarbetet deltog även Patrik Gustafsson Gillbrand och Lars Norberg. Samtliga är verksamma som arkeologer vid Sörmlands Arkeologi AB.

Bakgrund

Ostlänken är en ny 16 mil lång dubbelspårig järnväg mellan Järna och Linköping, med planerade stationer vid Vagnhärad, Nyköping, Skavsta flygplats, Norrköping och Linköping. Förberedelsearbetet och planeringen av järnvägen har i stort sett pågått under hela 2000-talet. I samband med planeringsarbetet har en stor mängd arkeologiska insatser genomförts inom och i anslutning till järnvägssträckningen i form av arkeologiska utredningar, kompletterande arkeologiska utredningar, arkeologiska förundersökningar och undersökningar.

Vallanläggningen (L1982:7834) påträffades i samband med den arkeologiska utredningen etapp 1 för *delen Stigomtavägen (väg 608)–Sjösa* år 2014 (Svensson & Svensson Henniuss 2015) och de båda boplatslämningarna (L2019:3725 & L2019:3727) framkom vid sökschaktning under arkeologisk utredning etapp 2 för *delen Väg 625–Vretaån* år 2019. (Andersson & Svensson 2020).

Syfte & metod

Syfte

Syftet med förundersökningen var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningarna. Vad gällde fornlämning L1984:7834 skulle förundersökningen fastställa och dokumentera fornlämningens utbredning, karaktär,

datering, och komplexitet inom markanspråket för den planerade järnvägen. Resultatet ska kunna användas för att bedöma behov och omfattning av en kommande arkeologisk undersökning.

För fornlämningarna L2019:3725 och L2019:3527 var syftet att avgränsa lämningarna, det vill säga fastställa fornlämningarnas utbredning inom området för Trafikverkets markanspråk. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle arbetet avbrytas för samråd med Länsstyrelsen.

Metod

Inom de ytor där det bedömdes som nödvändigt genomfördes viss slyröjning och avverkning inför förundersökningen. Skogsmarken inom området var sedan tidigare avverkad.

Därefter inleddes fältarbetet med en kartering av *vallanläggningen* (L1982:7834). Syftet var att identifiera synliga fysiska spår, både innanför och utanför vallen. Sedan grävdes sökschakt innanför vallen för att eftersöka eventuella lager, anläggningar och/eller fynd. Ett par schakt grävdes också genom själva vallen för att klargöra dess konstruktion och för att samla in provmaterial för datering. Sektionerna rensades för hand, beskrevs i text och dokumenterades för hand på ritpapper i skala 1:20. Ett urval av stensamlingar/stenpackningar, innanför och i anslutning till vallen, torvades av med hjälp av grävmaskin och finrensades. En av dessa (A4095) undersöktes därefter till sin helhet för hand med bistånd av grävmaskin. Metalldetektering genomfördes både i samband med kartering och sökschaktning/avtorvning.

I anslutning till *boplatsen* och *boplatsområdet* (L2019:3725 & L2019:3727) grävdes sökschakt med hjälp av grävmaskin för att bedöma fornlämningarnas rumsliga utbredning inom området för markanspråk. Schakten rensade kontinuerligt för hand i syfte att eftersöka eventuella anläggningar och/eller fynd. Samtliga fynd, förutom uppenbart recenta föremål, tillvaratogs i samband med den arkeologiska förundersökningen.

Den totala ytan för grävda sökschakt och avtorvade ytor i anslutning till samtliga fornlämningar som ingick i uppdraget uppgick till cirka 860 m².

Sökschakt, lämningar, stensamlingar, topografiska objekt, fynd, prover etc. mättes in med RTK/GPS. Inmätningarna har överförts till en databas för vidare bearbetning i GIS-miljö (ArcMap) och har använts vid framställning av planbilder och översiktskartor. Lämningar, konstruktioner, sökschakt och miljöer beskrevs i text. Fotodokumentation med digitala enheter och drönare utfördes genomgående under fältarbetets gång. Värt att veta inför kommande arkeologiska insatser är att området ligger inom kontrollzonen för Skavsta flygplats, vilket innebär att det behövs särskilt tillstånd

från flygtrafikledningen för att flyga med drönare på platsen. Samtliga schakt lades igen i samband med att fältarbetet avslutades. I schakten vid vallanläggningen lades fiberduk i de som innehöll spår efter hägnaden. Det material som togs bort i samband med avtorvning/rensning av stensamlingar lades inte tillbaka utan kvarliggjer i mindre högar på platsen.

Naturvetenskapliga analyser

De analyser som använts är vedartsanalys och ¹⁴C-analys. Vedartanalysen har utförts av Erik Danielsson på Vedlab. Syftet var att identifiera träslag samt att minimera risken att ¹⁴C-datera träkol med hög egenålder (se bilaga 5). ¹⁴C-analysen har genomförts av Tandemlaboratoriet vid Uppsala universitet. Syftet med analysen var att skapa ett kronologiskt underlag för en diskussion angående vallanläggningens ålder och brukningstid (se bilaga 6).

Topografi & kulturmiljö

Fornlämningsmiljön ligger öster om gården Djälp, som är belägen mellan Stigtomta och Skavsta flygplats knappt en mil nordväst om Nyköping. Vallanläggningen (L1982:7834) hägnar ett bergskrön med milsvid

utsikt över det utdikade öppna jordbrukslandskapet som omger höjddpartiet. Den flacka åkermarken har enligt SGU:s strandförskjutningsmodell tidigare utgjort en förmodad fornsjö som bildades runt 4000 f. Kr (SGU, Kartvisare). "Fjällskärssjön" grundades succesivt upp för att sannolik bli tämligen torrlagd under tidig medeltid, vilket möjliggjorde en tidig medeltida expansion kring dagens Fjällskär (Beckman-Thoor m. fl 2003, s. 57 & 65).

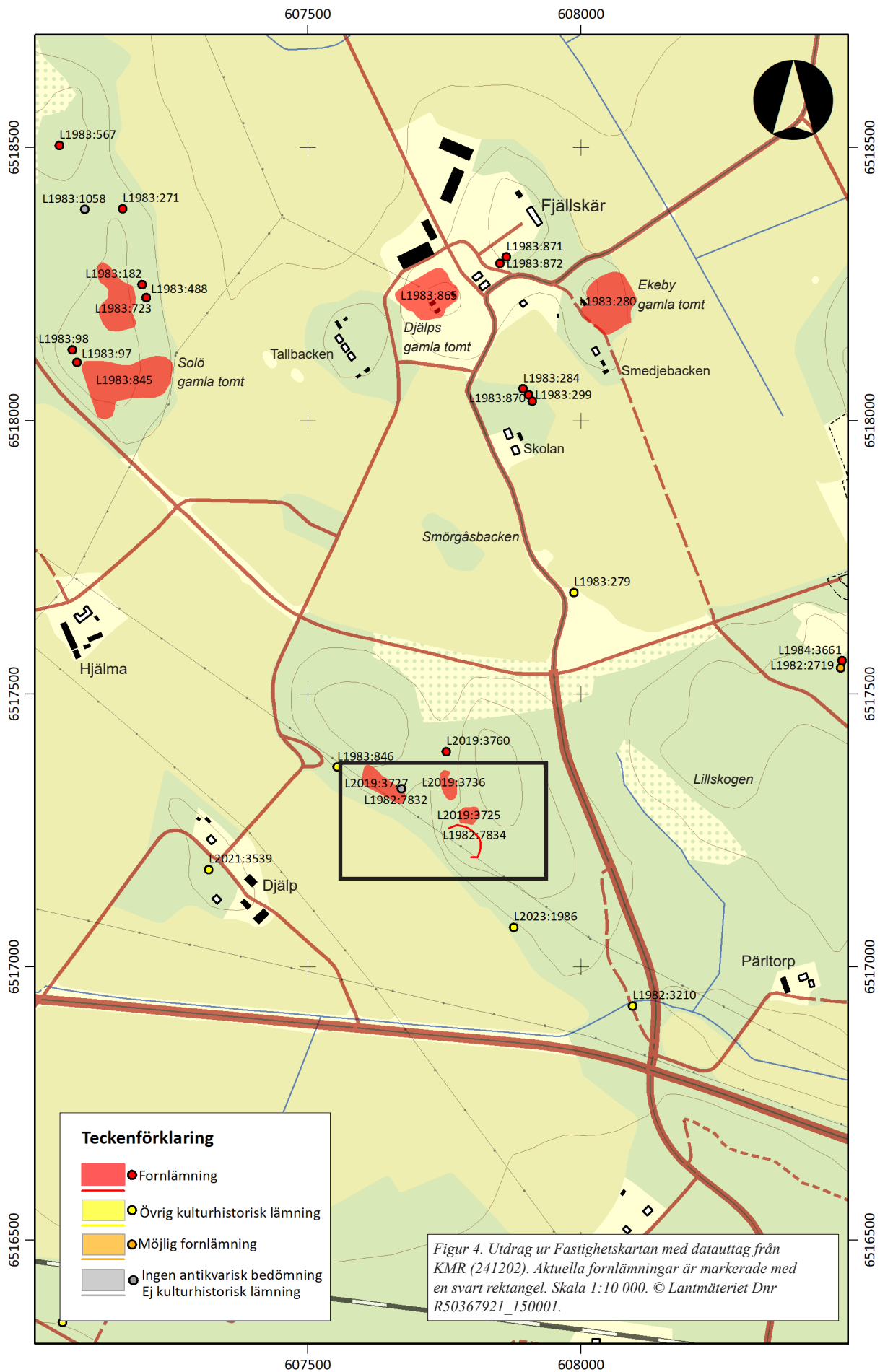
Miljön runt om berget utgörs av skogsmark, vilken till stora delar nyligen avverkats. Norr om den bergiga terrängen sluttar terrängen mot väst-sydväst och i de sandiga delvis skogsbeklädda slänterna återfinns boplatserna L2019:3725 och L2019:3736 med fynd av slaget stenmaterial, keramik och brända benfragment (KMR). Nedanför bergssidan i väster planar marken ut och bildar en flack långsträckt hylla som sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning parallellt med åkermarken. Här utgörs miljön av gräsbevuxen impedimentsmark, delvis stenbunden och med inslag av enstaka träd, enbuskar och sly. Längs med och på den flacka ytan ligger boplatsoområdet L2019:3727 som bland annat innehåller ett par härdar och fyndmaterial i form av slagen kvarts, flinta, keramik och ett enstaka bränt benfragment (se figur 2, 4 & 5). Jordarten i området utgörs av sandig och moig morän (Jordartskarta Nyköping



Figur 2. Vy över berget med vallanläggningen (L1982:7834). I bildens övre högra hörn skimtar den flacka ytan med boplatsoområdet L2019:3727 och i bakgrunden syns delar av bebyggelsen vid Djälp. Bilden är tagen från ÖNÖ. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 3. Utdrag ur Terrängkartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
Källa: Lantmäteriet

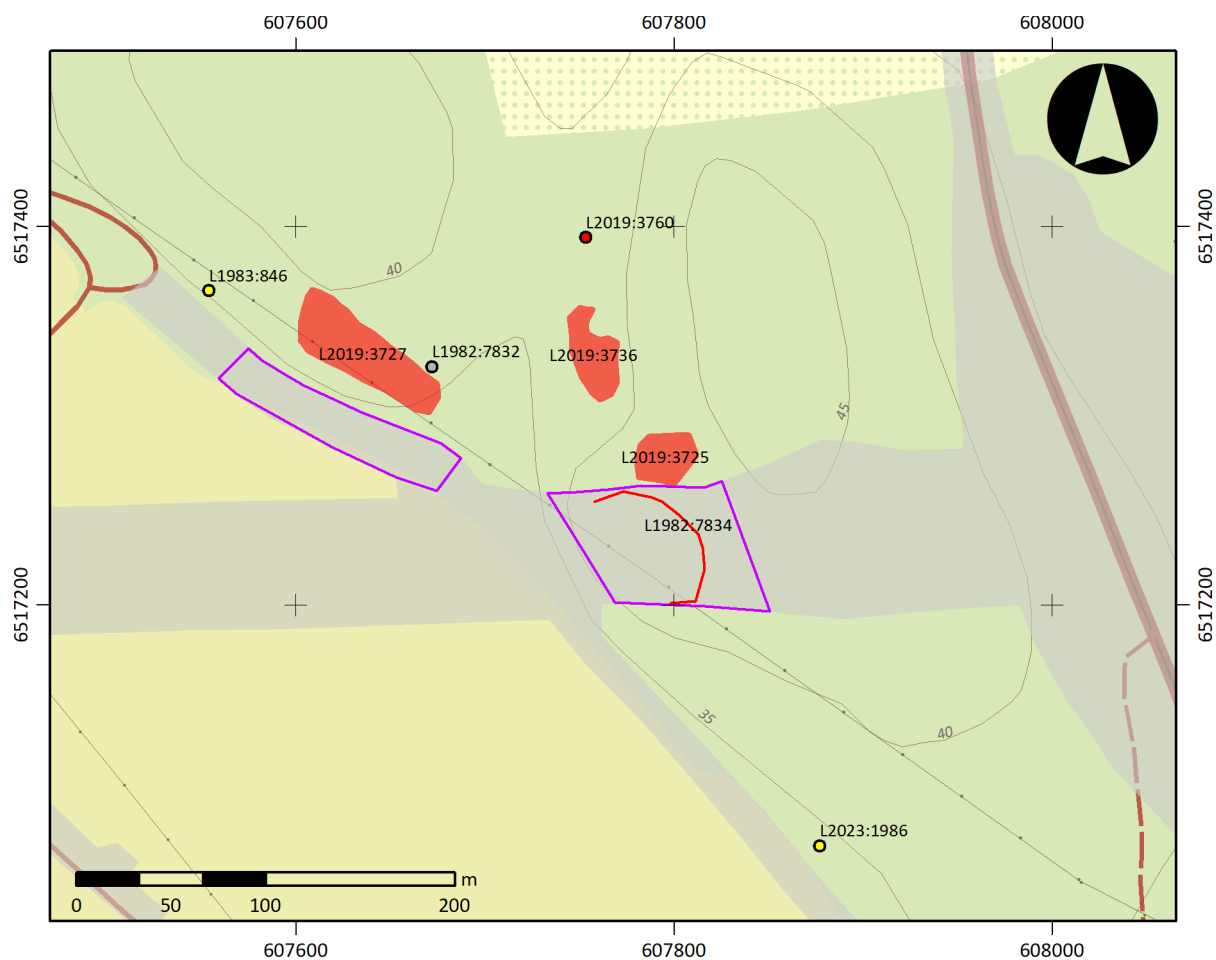


SV) och förundersökningsområdena var belägna mellan ungefär 33 och 48 meter över dagens havsnivå (se figur 5). Den topografiska situationen gör att en mindre del av det östra förundersökningsområdet var tillgängligt redan runt 5000 f. Kr, men det är först mellan cirka 4000 och 3500 f. Kr (tidigneolitikum) som en större landmassa framträder och kunde tas i anspråk.

Genom fornlämningsmiljön sträcker sig en kraftledningsgata i nordväst-sydöstlig riktning. Ledningen går över berget med vallanläggningen i sydöst för att sedan fortsätta i kanten av höjdpartiet och därefter ut över åkermarken i nordväst. Utifrån tillgängligt historiskt kartmaterial bör kraftledningen ha uppförts någon gång under 1900-talets första hälft. Dagens sträckning ser ut att vara densamma från åtminstone år 1960 och framåt (RAK id J133-9H3c60). Dessförinnan ser markanvändningen inte ut att ha skiftat nämnvärt över tid. Miljön ingår i ägorna till Fjällskär och har varit mer eller mindre skogsbeväxt åtminstone sedan slutet av 1700-talet, då området användes som betesmark. Här

fanns *Kohagen* och *Stora hagen*, där den förre beskrivs som höglänt och något stenig med mycket barrskog och inslag av björkar och den senare som bergig, höglänt, stenig och avsvedjad, glest beväxt med ung barrskog (LMS akt C69-17:1 år 1788). Vid sekelskiftet 1900 var i stort sett hela det berörda området beväxt med skog, förutom en mindre del i väster som då ingick som en del av åkerskiftet söder om höjdpartiet med kraftledningen (RAK id J112-56-4, år 1897–1901). Den tidigare åkerytan överensstämmer i stort sett med förundersökningsområdet för L2019:3727 (se figur 5).

Den nuvarande landskapsbilden präglas dels av säteriet Fjällskär med tillhörande åkermark och bebyggelse, dels av Skavsta flygplats. Den huvudsakliga säteribildningen hör hemma i 1600-talet och Fjällskär med underlydande och gårdar och torp, bland annat Ekeby, Solö, Djälp och Hjalma, förekommer i det historiska kartmaterialet på en översiktlig sockenkarta från 1670-talet (LMS akt C13:26-27 år 1677). Bebyggelsen går tillbaka till åtminstone medeltid, till exempel omnämns



Figur 5. Plan över förundersökningsområden (lila) och fornlämnningar (röda) inför den arkeologiska förundersökningen (KMR uttag 241202). I bakgrunden syns markanspråket för Ostlänken med tillhörande ytor som en svagt grå färgning. Skala 1:4000.

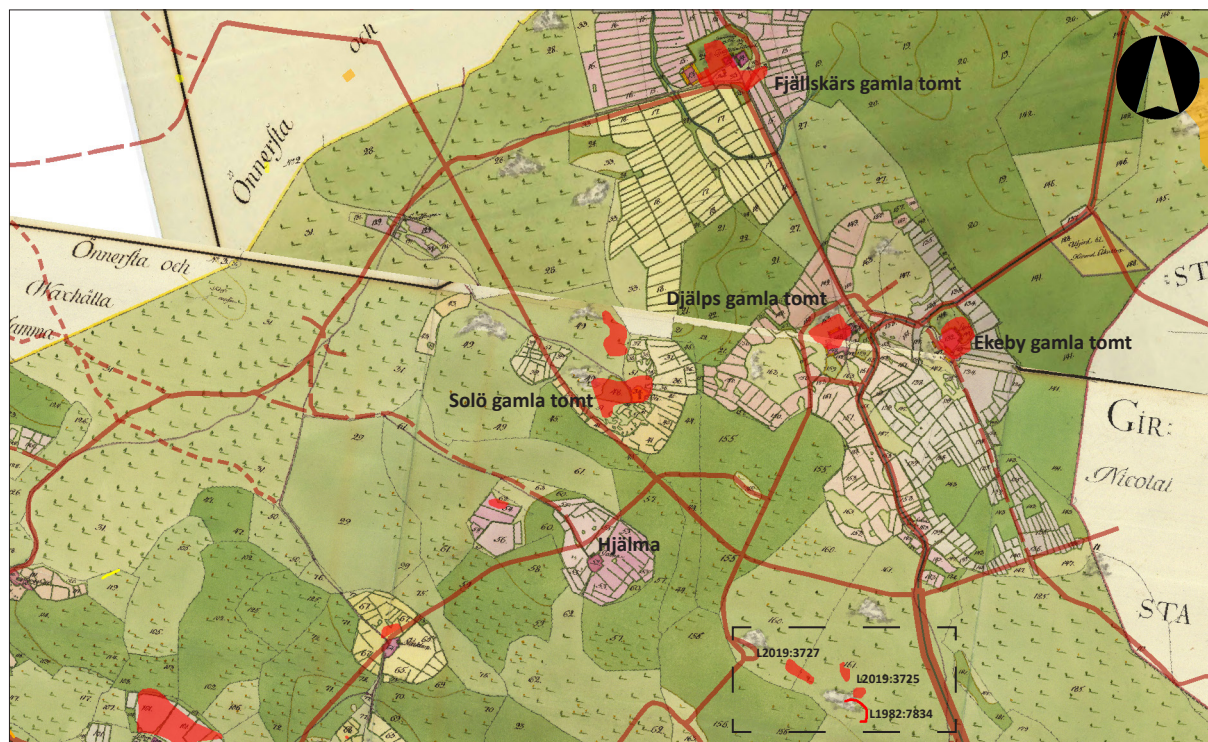
Fjällskär och Ekeby första gången år 1366 och Djälp år 1408 (Janzon 2013, s. 174 ff).

Över tid har det skett en omstrukturering av bebyggelsen i området och idag är det endast Hjalma som återfinns på ursprunglig plats, medan den övriga gårdsbebyggelsen har omlokiserats till nya platser (Fjällskär & Djälp), alternativt helt upphört att existera (Ekeby & Solö). De övergivna äldre gårdstomterna är idag registrerade som fornlämningar i form av by- och gårdstomter och är antingen belägna på impediment i åkermarken (L1983:294, L1983:865 & L1983:280) eller på höjdparter som angränsar till den uppodlade marken (L1983:845). Utifrån tillgängligt historiskt kartmaterial skedde bebyggelseförändringen främst under 1800-talets första hälft och kan troligen ses som en konsekvens av förändrade möjligheter att bruka marken (jfr LMS akt C69-17:1 år 1788, Geologiska kartbladet Nyköping Ser Aa 23 år 1867, RAK id J112-56-4år 1897–1901).

Inom de högre belägna partierna i landskapet återfinns även gravfält (L1983:723) tillsammans med högar (L1983:182, L1983:488) och stensättningar (L1983:97–98, L1983:284, L1983:299, L1983:870, L1983:871–872). Gravmiljöerna är ibland belägna i närmiljön till by- och gårdstomterna, vilket kan sägas

avspegla en förmodad bebyggelsekontinuitet ned i åtminstone järnålder. Något som förstärker den bilden är spår efter boplatser som påträffats i åkermarken i anslutning till höjdparterna (tex. L2023:432 & L2023:433). Därutöver finns lämningar från senare tiders bruk i närområdet, till exempel i form av husgrunder (L1983:279 & L2021:3539), en kolningsanläggning (L2019:3760) och ett röjningsrösen (L2023:1986).

Skavsta flygplats (tidigare F11) etablerades som flygflottilj i området år 1941 och har haft en påtaglig inverkan på landskapet, dels genom själva utbyggnaden av flygplatsen med landningsbanor, byggnader och dylikt, dels genom de militära aktiviteter som pågick i området fram till 1980-talet. Det förra innebar en genomgripande omdaning av landskapet då den tidigare gårdsbebyggelsen med tillhörande torp fick ge plats åt flyget. Flygflottiljen med tillhörande flygplats anlades bland annat på inägor och utmark till gården Girsta (LMS akt C64-23:1, år 1744), vars byggnadstomt idag ligger inom området för flygplatsen och är registrerad som fornlämning L1984:7360 (KMR). Andra markägor som togs i anspråk hörde till Berga, Skavsta och Ålsta (LMS akt C64-8:3, år 1830, akt C64-55:1, år 1723 & akt C64-73:2 år 1735). Till gårdarna hörde ett antal torp som fick stryka på foten och som idag utgör kulturhistoriska lämningar inom och i anslutning till flygplatsen.



Figur 6. Rektifierat utdrag från ägomätning år 1788 (i två delar) med dagens vägar och by/gårdstomter som omnämns i texten utmarkerade. Aktuella fornlämningar är markerade med streckad rektangel. Källa: Historiska kartor, Lantmäteriet, LMS akt C69-17:1.

Några exempel på sådana lämningar är Skrummelhult (L1984: 7333), Ålstastugan (L1984:7431) och Dammstugan (L1984:7264).

Flygflottiljens närvaro har även fått som följd att det finns en stor mängd lämningar efter militära aktiviteter i form av till exempel stridsvärn, bunkrar, och olika typer av fundament i omgivningarna till flygplatsen (se tex L1982:7831, L1982:7804, L1982:7806 & L1982:3219).

Resultat boplatsoområde & boplatz

L2019:3727, boplatsoområde

Fornlämningen var belägen cirka femton meter nordöst om området för markanspråk (se figur 5 & 8) och inför den arkeologiska förundersökningen var lämningen registrerad som ett cirka 85x25 meter stort område med fynd av bearbetat och slaget stenmaterial i form av kvarts (ett tiotal) och kristianstadflinta (tre avslag & en eventuell kärna), ett enstaka bränt ben och ett par keramikfragment av allmän förhistorisk karaktär.

Därutöver innehöll boplatsoområdet två härdanläggningar samt en skärvstenskoncentration (KMR, Andersson & Svensson 2020, s. 105f).

Utbredning & omfattning

Genom den arkeologiska förundersökningen har fornlämningen avgränsats åt sydväst inom området för

markanspråk. Utanför markanspråket är boplatsoområdets utbredning fortfarande okänd.

I samband med sökschaktningen framkom sammanlagt nio fynd i form av slaget och bearbetat stenmaterial samt *keramik*. Stenmaterialet utgjordes av splitter, avslag och en borrh av *kvarts* (F3281) tillsammans med ett avslag i sydvästskandinavisk *flinta* (F3303). Materialet har reducerats både bipolärt och med plattformsteknik. Keramikfragmentet är spjälkat, har en brunrå färg och en relativt grov magring av krossad bergart (F3308). Fyndmaterialet är överlag för allmänt till sin karaktär för att datera lokalen mer specifikt än möjligen stenålder, men utifrån strandlinjeförskjutningen i området kan platsen som tidigast tagits i bruk runt 3900–3800 f. Kr, det vill säga under tidigneolitikum (Plikk m. fl 2024, s. 31).

Fynden påträffades glest spridda inom den del av förundersökningsområdet som låg närmast det sedan tidigare registrerade boplatsoområdet (se figur 8). Frånvaron av ytterligare boplatzlämningar i form av till exempel anläggningar, förekomst av skärvig/skörbränd sten och fyndförande lager talar för att det rör sig om en extensivt utnyttjad yta i utkanten av det huvudsakliga boplatsoområdet. De påträffade fyndmaterialet pekar ändå mot att boplatsoområdet har en vidare utbredning mot söder, varför fornlämningens geometri utökades fram till gränsen för dagens markanspråk i samband med registreringen i KMR. Den nya geometrin uppgår till cirka 85x40 meter (NV–SÖ).

Inom området för markanspråk betraktas lämningen som undersökt, dokumenterad och borttagen till sin



Figur 7. Några av fynden som samlades in i samband med förundersökningen av L2019:3727. Överst syns slagen och bearbetad kvarts och nederst ett keramikfragment och flinta. Foto: Ingeborg Svensson 2026, Sörmlands Arkeologi AB.

helhet inom ramen för den nu genomförda arkeologiska förundersökningen. Inga ytterligare arkeologiska åtgärder bedöms därför som nödvändiga i samband med det fortsatta planeringsarbetet för Ostlänken.

L2019:3725, boplats

Lämningen ligger strax norr om området för markanspråk (se figur 5) och inför den arkeologiska förundersökningen var lämningen registrerad som en cirka 35x30 meter stor boplats (NÖ-SV) med fynd av ett kvartsavslag och en rest av en bipolärt slagen kvartskärna tillsammans med två fragment keramik och tre små brända ben. Inom boplatsen fanns även spridda förekomster av skörbränd/skärvig sten.

Keramiken beskrivs som odecorerad och fragmentarisk men av neolitisk karaktär, med grov magring av krossad bergart och fint slammad yta. Kärnresten av kvarts har bedömts som en så kallad tumgreppskärna, en typ av kärna som är ett relativt vanligt förekommande på mesolitiska lokaler (KMR, Andersson & Svensson, 2020 s. 104).

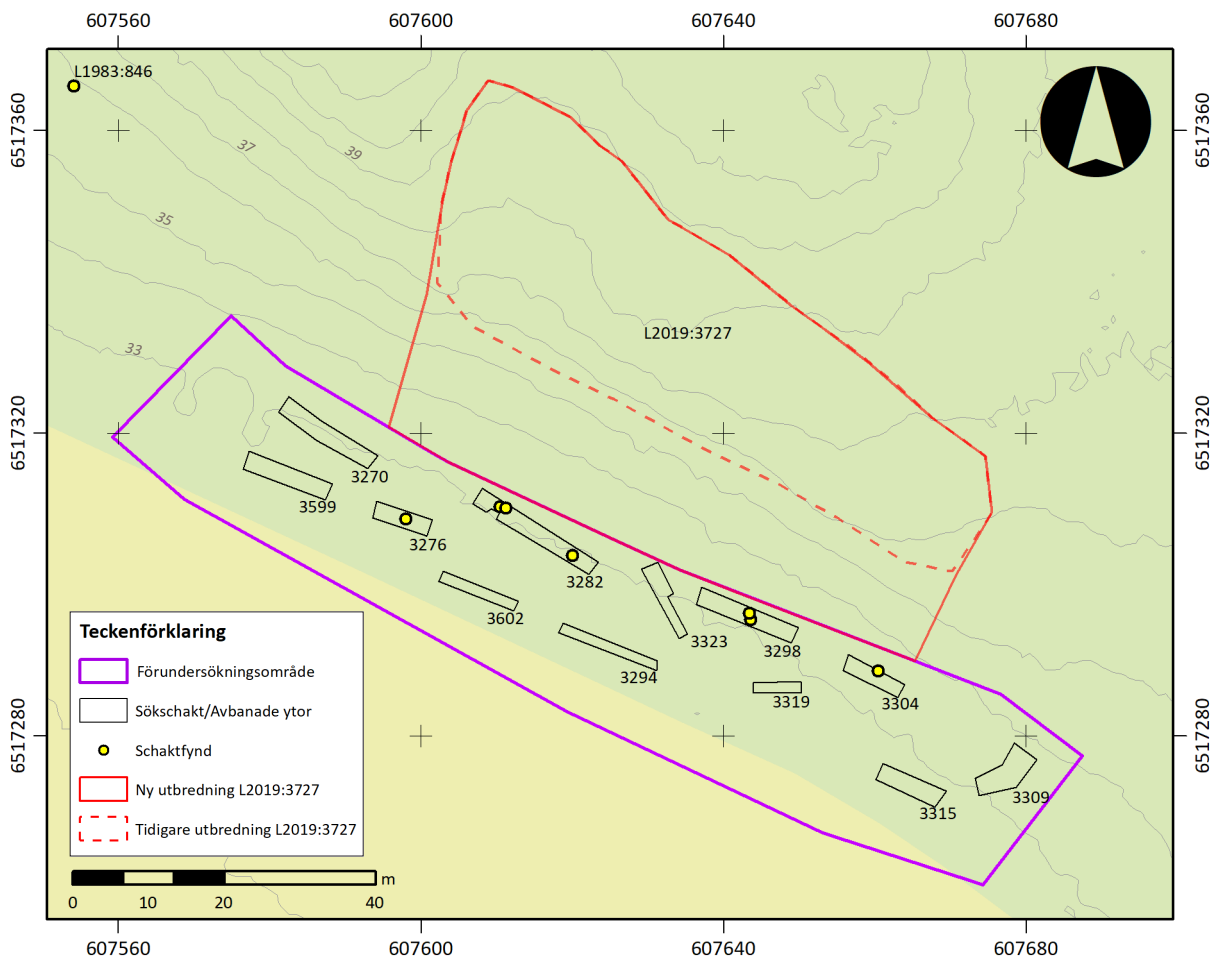
Utifrån strandlinjeförskjutningen i området kan platsen som tidigast tagits i bruk mellan 5000 och 4900 f. Kr, det vill säga under senmesolitikum (Pliikk m. fl 2024, s. 31).

Utbredning & omfattning

Genom den arkeologiska förundersökningen har fornlämningen avgränsats åt söder inom området för markanspråk. Utanför markanspråket är boplatsens utbredning fortfarande okänd (se figur 5).

Inga fynd och/eller anläggningar som kunde knytas till stenåldersboplatsen framkom i något av sökschakten som grävdes i anslutning till fornlämningen inom området för planerad järnvägsträckning (se figur 5 & 9). Fornlämningens tidigare beskrivning och utbredning i KMR kvarstår därför och inga förändringar gjordes i samband med registreringen av lämningen inom uppdraget.

Inga ytterligare arkeologiska åtgärder bedöms som nödvändiga inom området för markanspråket i samband med det fortsatta planeringsarbetet för Ostlänken.



Figur 8. Plan över sökschakt och fynd inom förundersökningsområdet vid fornlämning L2019:3727. Skala : 1:1000.

Målfyllelse

Målet med förundersökningen av boplatsoområdet L2019:3727 och boplat L2019:3725 anses som uppfyllt genom att fornlämningarna har avgränsats inom området för Trafikverkets markanspråk.

Resultat vallanläggning

L1982:7834 utgörs av en uppbyggd vall/hägnad som avgränsar ett bergsparti åt norr och öster (se figur 2, 9 & 10). I söder och väster stupar berget brant och här finns inga spår efter någon konstruktion, däremot syns övertorvade stenar och stensamlingar nedanför bergsidorna (delvis utanför området för markanspråk).

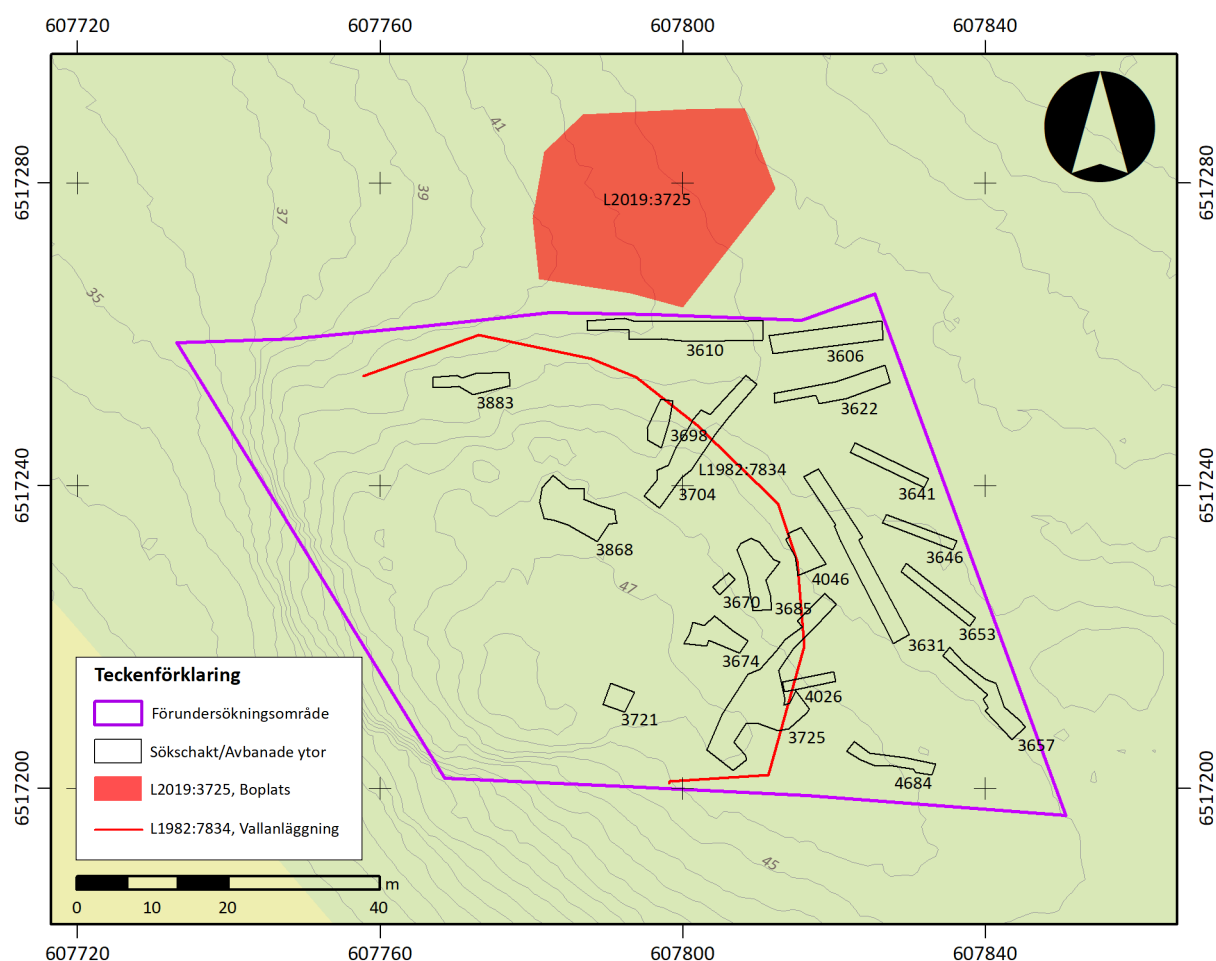
Över berget går en kraftledning med dubbla kraftledningsstolpar. Den omgivande miljön utgörs av delvis stenbunden avverkad skogsmark med enstaka bevarade frötallar. Vegetationen på själva berget består av gräs,

sly och enstaka enbuskar, vilket kan sägas gälla för hela kraftledningsgatan som sträcker sig vidare mot nordväst respektive sydöst.

Utbredning & omfattning

Lämningen är cirka 120 meter lång och sträcker sig från kanten av berget i nordväst till där berget börjar stupa brant i söder (se figur 10). Vallen/hägnaden är i varierande grad uppbyggd av sten, markfasta stenblock och morän. Utseende och konstruktion skiljer sig åt mellan olika delar, där vissa partier är kraftiga och markanta, medan andra är mindre tydliga och svårare att urskilja. I norr syns lämningen som en övertorvad vall med synliga stenar i ytan som löper längs med kanten av berget (se figur 10 & 11). Bredden varierar här mellan ungefär 2,5 och 7 meter liksom höjden som uppgår till mellan 0,5 och 1,5 meter.

Vallen böjer av mot öster och fortsätter mot sydöst, där den smalnar av något och inte längre är lika markant. Den sista delen av vallen går över kalt berg och avslu-



Figur 9. Plan över sökschakt inom förundersökningsområdet vid fornlämning L2019:3727 & L1982:7834 (KMR uttag 241202). Skala : 1:1000.

tas mot en markant bergssida. Här är vallen i stort sett enbart uppbyggd av stenar tillsammans med enstaka större stenblock (se figur 12). Höjden varierar här mellan cirka 0,5 och 0,7 meter och bredden mellan cirka 2 och 4 meter. I avslutningen mot bergsskrevan finns en avsats som är fylld med rundade, delvis övermossade stenar, där en möjlig murkant kunde urskiljas som en svag förhöjning tvärs över ytan mot berget (se figur 13).

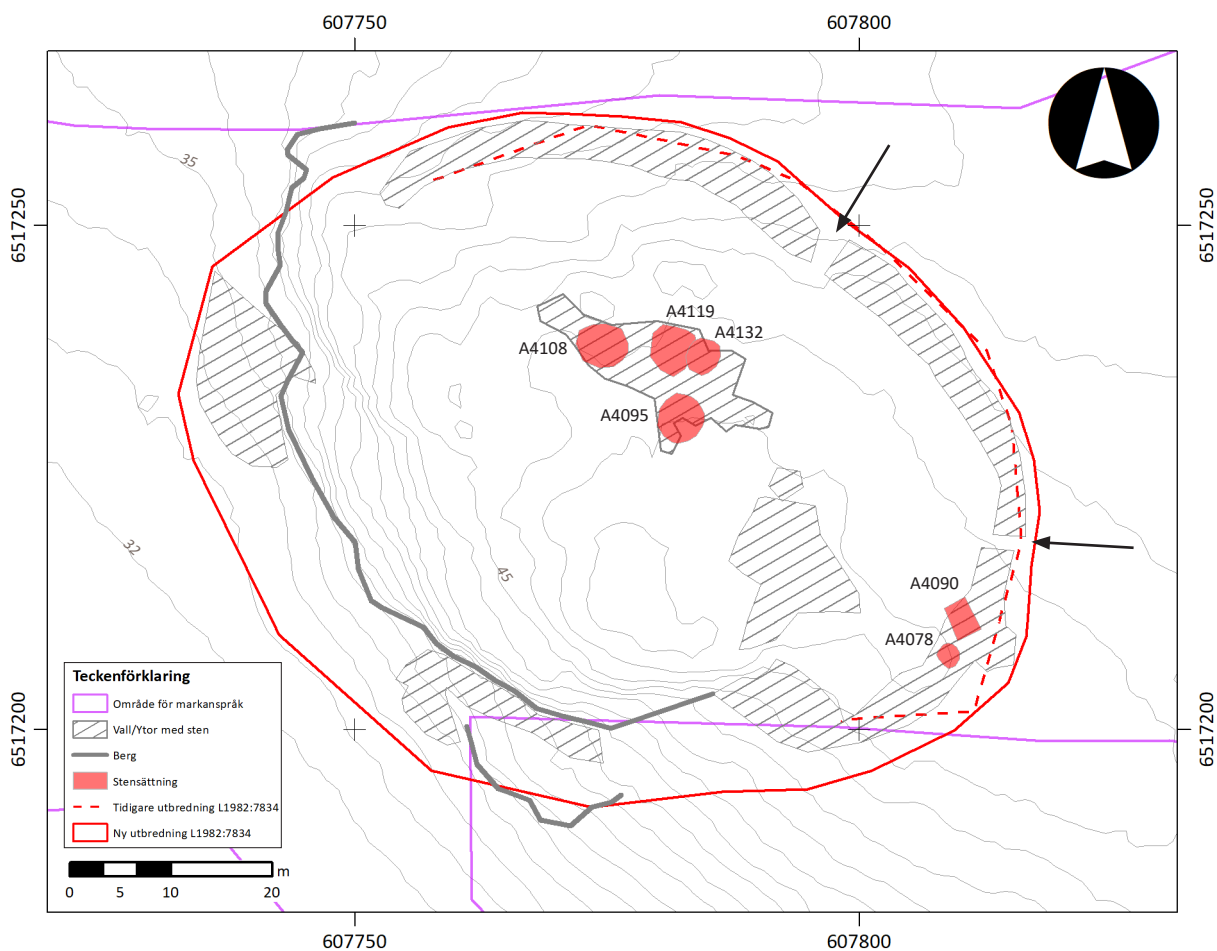
En generell iakttagelse var att det nedanför bergets branter åt söder och väster ligger relativt stora mängder stenar och stenblock. Ibland på avsatser och naturliga terrasserings i anslutning till berget och ibland som stenmattor i de flacka partierna nedanför. Likaså noterades stenar och stenblock i kraftledningsgatan mot sydöst. En möjlighet är att det utrasade stenmaterialet kan utgöra rester efter så kallade spärrverk, det vill säga någon form av kortare terränganpassade murverk som anlades i raviner, naturliga smala uppgångar till bergskrön och över smala åsar för att försvåra tillträde till området innanför vallen/hägnaden (se tex. Bornfalk Back 2023, s. 14).

Vallanläggningen fick en något förändrad geometri och en uppdaterad beskrivning i KMR vid registreringen i Fornreg. Den nya utbredningen omfattar såväl vallen/hägnaden som berget och rasmassorna nedanför berget. Storleken uppgår nu till en yta om cirka 85x70 meter (NV-SÖ) och sammantaget är området cirka 5500 m² stort (se figur 10).

Karaktär

Konstruktionsmässigt är vallen/hägnaden utformad som *en halvkrets* som ansluter till berg i vardera ände. Här har bergets sidor utnyttjats som naturliga hinder och det har därför inte funnits något behov av byggnadsverk åt det hållen (se figur 10).

Den norra delen av hägnaden var uppbyggd av både jord (stenig- grusig morän) och rundade stenar i storlek 0,2–0,5 meter samt större stenar/stenblock som var cirka 1–1,5 meter stora. Det allmänna intrycket var att det något större stenmaterialet låg längs med ytterkanten av vallen medan det mindre stenmaterialet återfanns innanför stenblocken mot berget. I den sek-



Figur 10. Plan över vallanläggning L1982:7834 efter kartering. Skala 1:750.



Figur 11. Den norra delen av vallen/hägnaden syntes tydligt och var uppbyggd av morän och sten. Bilden är tagen från VNV. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 12. Den sydöstra delen av vallen/hägnaden var stensträngsliknande och innehöll enbart sten. Bilden är tagen från NNÖ. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 13. Där vallen/hägnaden anslöt till berget låg en stor mängd delvis övermosade rundade stenar på avsatsen nedanför bergskränet. Bilden är tagen från NÖ. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 15. I norr hade vallen en markant profil. Här syns schakt 3704 från SÖ. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 16. Sektion genom den norra delen av vallen (S3704, sektion A). Bilden är tagen från NNV. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 17. I sydöst var vallen mer stensträngsliknande och stenmaterialet låg till stora delar direkt på berget. Bilden visar en del av schakt 3725 och är tagen från NÖ. Foto: Ingeborg Svensson 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

kan ha tagits upp i sen tid, till exempel för transport av skogsmaskiner. Ett fynd av en järnbult tillsammans med ett par flyttade stenblock i närområdet talar för att så kan vara fallet med öppningen i nordöst (S3698).

Ytan innaför vällanläggningen utgjordes av kalt berg, med enstaka moränfyllda avsatser och skrevor. Här fanns också ett antal anläggningar i form av mer eller mindre välavgränsade stensamlingar. Ett par stensamlingar ingick också som en del av vällanläggningen i sydöst (se figur 10).

Anläggningar

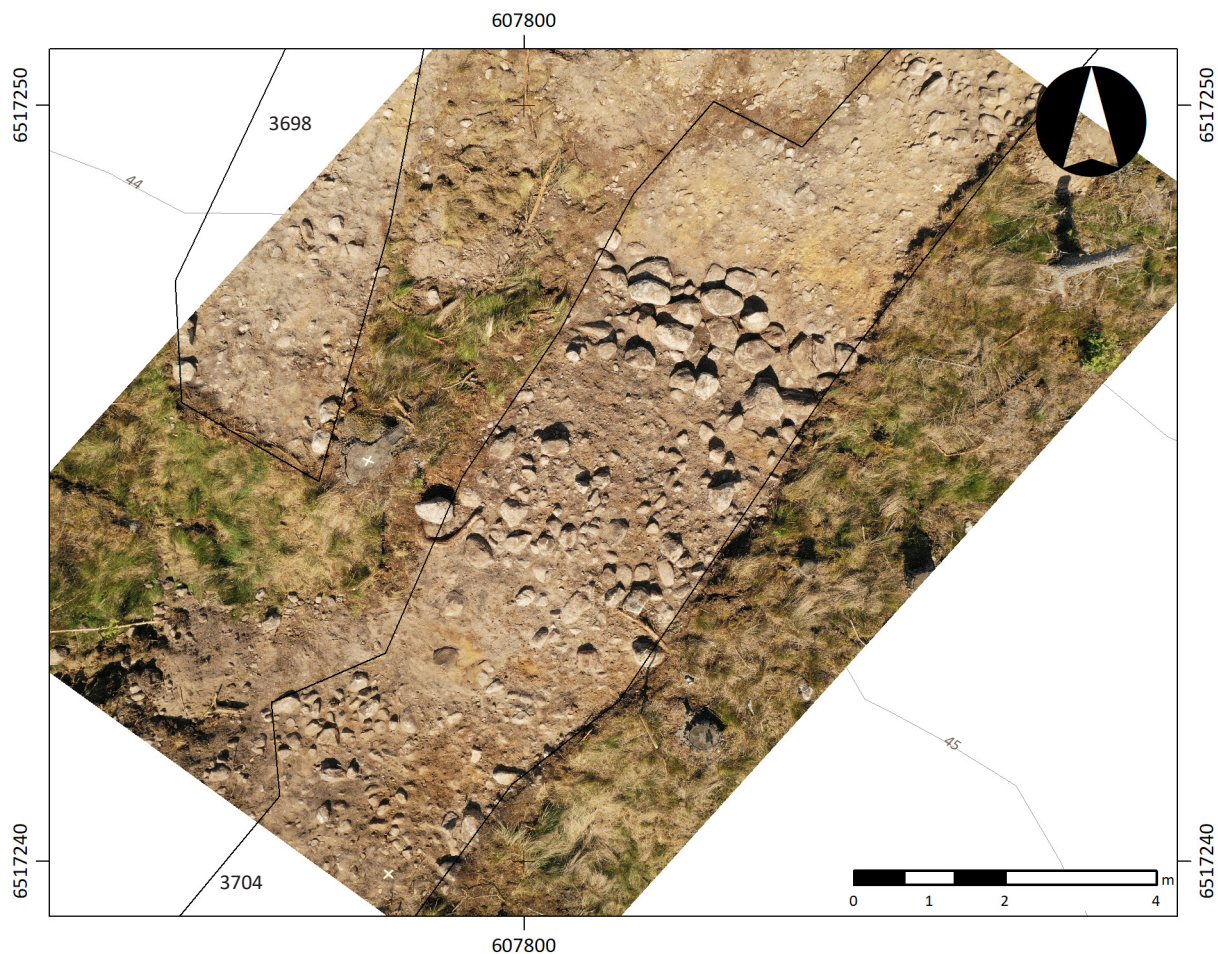
Utifrån form och utseende bedömdes sex stensamlingar innanför vällen/hägnaden som *möjliga gravar* i form av *stensättningar* (se figur 10,14 & bilaga 1).

Fem var belägna centralt på berget intill varandra och i anslutning till kraftledningsgatan. Ett par var runda till formen och relativt väl avgränsade (A4095 & A4108) medan de andra (A4119 & A4132) hade en något oklar begränsning då de låg kant i kant med varandra (se figur 19). Storleken varierade mellan cirka 4 och

6 meter i diameter och stenmaterialet var rundat och relativt storblockigt. Höjden varierade mellan 0,20 och 0,25 meter (se bilaga 1).

A4095 undersöktes till sin helhet inom ramen för den arkeologiska förundersökningen och utgjordes av en skadad ursprungligen rund stensättning med fyllning av 0,4–0,6 meter stora rundade stenar. Ungefär hälften av stenmaterialet var bortplockat sedan tidigare. Anläggningens storlek bedömdes ursprungligen ha uppgått till ungefär 4 meter i diameter. Stenpackningen låg direkt på berget och täckte en mindre bergsskreda som var cirka 4x0,60 meter stor och 0,35 meter djup med en fyllning av humös svartbrun silt. Inga spår efter någon begravning i form av till exempel ben och/eller förhistoriska fynd återfanns i samband med undersökningen av stensättningen (se bilaga 1).

De resterande två möjliga stensättningarna utgjorde en del av vällen/hägnaden i sydöst (A4078 & A4090). Här rörde det sig om en cirka 2x2 meter rund stenrets av intill varandra liggande rundade stenar i storlek 0,35–0,50 meter (A4078) och en rektangulärt formad



Figur 18. Lodfoto över schakt 3704 och den avtorvade och framrensade delen av vällanläggningen. Skala 1:100. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

stenpackning av rundade 0,30–0,60 meter stora stenar. Storleken på stenpackningen uppgick till ungefär 3x4 meter och inom en yta noterades spår av eldpåverkan i form av en mindre koncentration av skärvig/skörbränd sten (se figur 10, 14 & bilaga 1).

Inga övriga anläggningar i form av till exempel stolphål, härdar lager och/eller förhistoriska fynd framkom i något av schakten inom eller i anslutning till vallanläggningen.

Datering

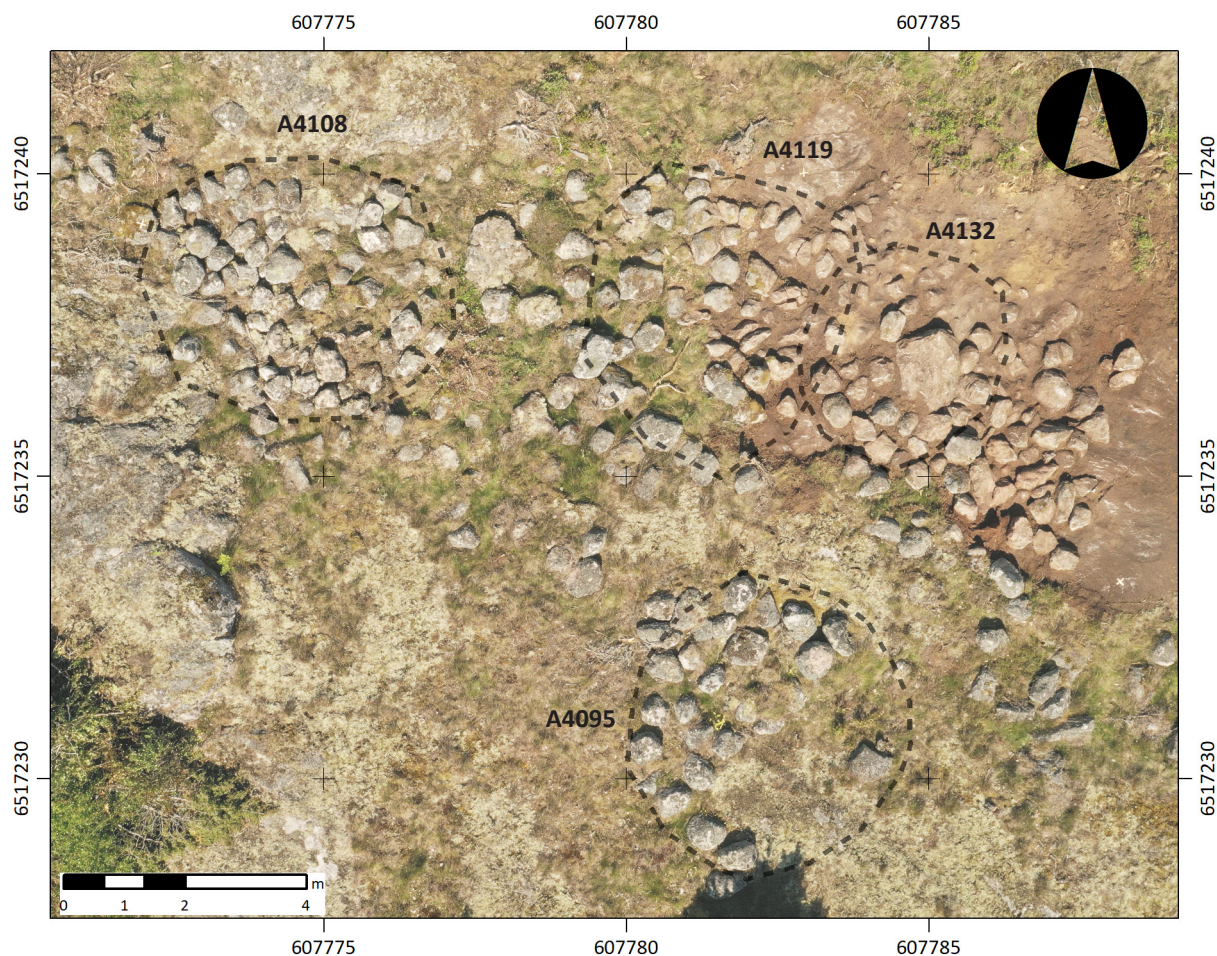
Provmaterial för ^{14}C -analys samlades in från lager i de två upprättade sektionerna genom vallen (se bilaga 4). Därutöver togs material som låg under stenar i stenfoten/stödmuren till vallen (se figur 14). Sammanlagt skickades sex prover för analys, varav fem var möjliga att datera (se figur 20 & bilaga 6).

Resultatet visar att samtliga prover utom ett har daterats till *medeltid* och *historisk tid*. Det senare rör sig i det här fallet om 1500-tal och möjligen tidigt 1600-tal. Den avvikande dateringen hör hemma i *senmesolitikum* och

tidsintervallet 5204–4847 f. Kr, med tyngdpunkt till perioden 5070–4892 f. Kr (kalibrerad ålder 2 sigma). Dateringen betraktas som en anomali och har inget att göra med själva vallanläggningen. Provet (tall) togs från jordmassorna innanför stödmuren/stenfoten i vallen, vilka har tagits från närområdet som delvis varit tillgängligt från 5000 f. Kr och framåt i tid.

De övriga dateringarna bedöms höra ihop med anläggandet och brukandet av vallanläggningen. Utifrån nuvarande dateringsunderlag bedöms vallanläggningen ha uppförts någon gång under perioden 1309–1423 AD och därefter ha brukats under 1400 och 1500-tal (kalibrerad ålder 2 sigma).

Till vilken tid de möjliga begravningarna innanför vallanläggningen ska tillföras är fortfarande oklart. Det yttre gravskicket tillsammans med läget i landskapet talar eventuellt för att de kan höra hemma i bronsålder alternativt äldre järnålder. Här får kommande arkeologisk undersökning fördjupa kunskapen om tidsställning och kronologisk relation. För en detaljerad redovisning av ^{14}C -analyserna hänvisas till bilaga 6.



Figur 19. Lodfoto över stensättningarna på berget. Streckad svart linje utgör förmodade begränsningar. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

Tolkning & utvärdering

Inför den arkeologiska förundersökningen framhölls tidsdjupet i det omgivande landskapet med spår efter aktiviteter från såväl stenålder som bronsålder och järnålder, vilket gav att vallanläggningen kunde ha anlagts under samtliga ovan nämnda tidsperioder och brukats vid skilda tillfällen eller koninuerligt under längre perioder. Det fanns också en medvetenhet om att lämningen möjligen kunde höra hemma i historisk tid, vilket framför allt syftade på modern tid och de militärhistoriska aktiviteter som pågått i omgivningarna till Skavsta flygplats.

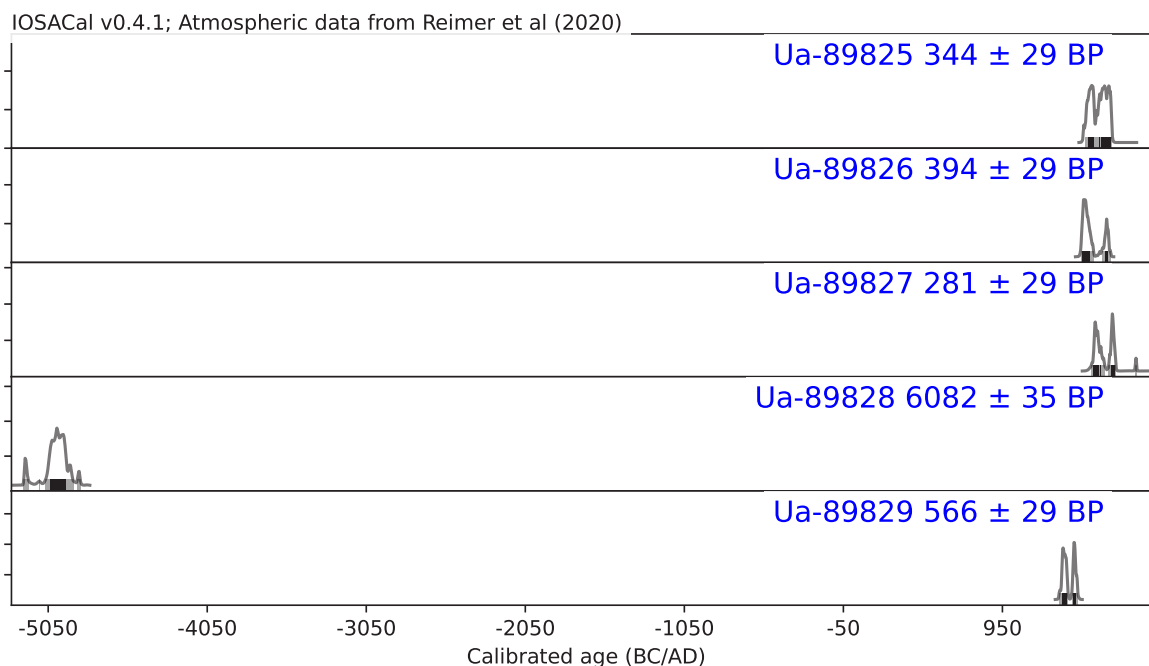
Resultatet av förundersökningen pekar närmast mot att själva berget och höjdpartiet brukats vid skilda tillfällen och i olika syften snarare än just vallen/hägnaden. Detta till trots kan vallanläggningen konstruktionsmässigt dölja olika om- och tillbyggnadsfaser från varierande tidsepoker. En mer grundläggande undersökning av lämningen krävs för att komma vidare i den frågan.

Dateringarna visar att lämningen i huvudsak hör hemma i 1300–1500-tal vilket är något förvånande. Utifrån form, utseende och topografisk läge i landskapet förväntades snarare en datering hemmahörande i antingen romersk järnålder/folkvandringstid alternativt bronsålder. Den förstnämnda tidsperioden brukar allmänt framhållas som det huvudsakliga tidsepoken för uppförandet av fornborgar och från den senare finns

exempel på inhägnade områden som brukats för aktiviteter av rituell/religiös karaktär (se tex. Olausson 1995, s. 156f, Olausson 2008, s. 24).

Medeltida dateringar förekommer dock lite nu och då i samband med undersökningar av fornborgar/vallanläggningar. I de flesta fall rör det sig dock om någon eller några enstaka dateringar som inte alltid kan knytas till själva vallkonstruktionen. Från Södermanlands län finns exempel från Sibro fornborg utanför Ripsa (L1984:4082) och från vallanläggningen på Ulvberget sydväst om Arnö (L1984:7292) utanför Nyköping (Olausson 2007, Norberg 2023, Norrgren 2023). Ytterligare ett exempel finns från en seminariegravning av Visättra fornborg (L2016:650) i Huddinge och Stockholms län (Bolin & Cassel 2008).

Stensättningarna centralt på berget på ytan innanför vallen har utifrån yttre form och topografiskt läge fått en relativ datering till bronsålder/äldre järnålder och är sålunda av ett betydligt äldre datum än vallanläggningen. Stenpackningarna gav delvis ett omplockat och skadat intryck, med flyttade och utrasade stenar tillsammans med otydliga avgränsningar. Ursprungligen kan de ha varit mer röseliknande, det vill säga varit högre och innehållit betydligt större mängder med sten. Möjligen kan delar av materialet i de tidigare rösen ligga nedanför eller utspritt på berget. Det kan också ha använts som byggnadsmaterial vid uppförandet av vallanläggningen. En tanke är också att byggnationen



Figur 20. Kalibreringskurvor för samtliga genomförd ^{14}C -analyser (se bilaga 6). För provernas lokalisering se figur 14 och bilaga 4.

av kraftledningen över berget delvis kan ha orsakat en viss del av förstörelsen. Vad gäller de stenpackningar som noterades i anslutning till själva vallen i sydöst råder en osäkerhet kring om de egentligen ska betraktas som gravar. Här kan det istället röra sig om någon form av konstruktionsdetaljer eller spår efter byggnadsverk som ska ses i samband med vallanläggningen. Hur det förhåller sig i den frågan får utredas vidare i samband med kommande arkeologisk undersökning.

Vad vallen/hägnaden har fyllt för funktion är fortfarande oklart. Utifrån nuvarande dateringsunderlag ser det ut som att den är relativt samtida med etableringen av by- och gårdsbebyggelsen i omgivningarna till Fjällskär (se Topografi & kulturmiljö). Kan det röra sig om någon form av gemensamhetsanläggning som kan kopplas samman med den förmodade medeltida bebyggelseexpansionen i området? Den i nuläget totala avsaknaden av fynd och föremål från såväl förhistorisk som medeltid/historisk tid inom och i anslutning till vallen försvårar möjligheten att förstå platsen. Däremot ökar nyfikenheten inför planerad arkeologisk undersökning då möjligheten finns att formulera relevanta frågeställningar och genomföra nödvändiga fördjupade analyser utifrån det underlag som tagits fram genom den arkeologiska förundersökningen.

Måluppfyllelse

Målet med förundersökningen av vallanläggningen L1982:7834 anses som uppfyllt genom att fornlämningarnas utbredning, karaktär och komplexitet har fastställts och dokumenterats inom det av Länsstyrelsens angivna området för markanspråk. Vad gäller begreppet karaktär avses här vallanläggningens konstruktion och uppbyggnad. Vad lämningen har haft för funktion och användningsområde återstår att utreda.

Däremot daterades enbart vallen/hägnaden och inte övriga påträffade anläggningar, varför målet att tidsbestämma fornlämningen endast delvis uppfylldes. Orsaken var svårigheten att finna daterbart material som kunde knytas till säkra stratigrafiska kontexter, något som till delar även gällde för själva vallen/hägnaden. Inför kommande arkeologisk undersökning behövs en diskussion kring dateringsstrategi och insamling av provmaterial. Frånvaron av daterbara fynd försvårade också möjligheten att fördjupa förståelsen avseende de aktiviteter som pågått på platsen.

Referenser

Andersson, Fredrik & Svensson, Ingeborg. 2020. *Ostlänken, delen Väg 625 – Vretaån*. Kompletterande arkeologisk utredning etapp 1 och arkeologisk utredning etapp 2. Kila, Lunda och Stigtomta socken, Nyköpings kommun, Södermanland, Södermanlands län. SAU rapport 2020:14. Uppsala.

Beckman-Thoor, Karin, Fast Therese, Luthander Ann, & Philipson Ann. 2003. *Kulturhistoriskt planeringsunderlag för Ostlänken. Exempel från Södermanland*. Riksantikvarieämbetet.

Bolin, Hans & Cassel, Kerstin. 2008. *Det tomma rummet. Rapport över arkeologisk delundersökning av RAÄ 105, Flemingsberg, Huddinge socken. Södertörns arkeologiska rapporter och studier*. Södertörns högskola. (Otryckt)

Bornfalk Back, Anders. 2023. *Från stenkrigare till borgjarl. Befästningskonsten i östra Sverige, 375–750 e.Kr.* AUN 54. Diss. Uppsala universitet.

Geologiska kartbladet Nyköping. Ser Aa nr 23, år 1867. Sveriges Geologiska Undersökningar, SGU. (www.sgu-geologret.se/GeoLagret/)

Janzon, Kaj. 2013. *Det medeltida Sverige 2 Södermanland. 3 Jönåkers härad Nyköpings stad*. Riksarkivet.

Jordartsskartan. Ser Ae. nr 11. Geologiska kartbladet Nyköping SV. Sveriges Geologiska Undersökningar, SGU. Stockholm 1972. (www.sgu-geologret.se/GeoLagret/)

KMR, *Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet*. <https://app.raa.se/open/fornsok/>

LMS - *Lantmäteristyrelsens arkiv*.

Norberg, Lars. 2023. *Elkabel vid Sibro*. Fornlämningarna L1984:4082, L1984:3800 & L1984:3841, Gladdinge 1:1, Ripsa socken, Nyköping kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Medeltid. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2023:01*.

Norrgren, Hampus. 2023. *En vallanläggning på stora Ulvberget*. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Lämning L1984:7292. Fastighet Arnö 1:3, Nyköping socken, Nyköping kommun, Södermanland län. *Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3648*. Upplands Väsby.

Olausson, Michael. 1995. *Det inneslutna rummet - om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f Kr till Kristi födelse*. RAÄ Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 9. Diss. Stockholms universitet.

Olausson, Michael. 2007. *Arkeologisk undersökning Sibro fornborg*. RAÄ 55, Ripsa socken, Södermanland. *Rapporter från Arkeologiska forskningslaboratoriet 9*. Stockholms universitet.

Olausson, Michael. 2008. När aristokratin flyttade upp på höjderna. Om folkvandringstidens befästa gårdar

och andra borgar. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift* Nr 56 2008. *Nya perspektiv på borgar och befästningar*. Uppsala.

Plikk, Anna, Risberg, Jan & Bergman, Jonas. 2024. *Strandförskjutning utmed Ostlänken i Södermanlands län*. Arkeologisk förundersökning, Södermanlands län, Södermanland, Trosa och Nyköpings kommuner. *Arkeologerna Statens historiska museer Rapport 2024:31*. Stockholm.

RAK - Rikets allmänna kartverks kartarkiv.

SGU, Kartvisaren, Strandförskjutningsmodell <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html> (Datum 2026-01-22)

Svensson, Ingeborg & Svensson-Hennius, Jonas. 2015. *Ostlänken. Delen Stigtomtavägen (väg 608)–Sjösa*. Svärta, Helgona, Nyköping, Stigtomta & Tuna socknar, Nyköpings kommun, Arkeologisk utredning etapp 1. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2015:01*. Nyköping.

Thedéén, Susanne. 2004. *Gränser i livet, gränser i landskapet. Generationsrelationer och rituella praktiker i södermanländska bronsålderslandskap*. Diss. Stockholms universitet.

Arkiv

Lantmäteriet, Historiska kartor, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) (www.lantmateriet.se/)

Akt C13:26-27. Geometrisk avfattning, Nölsta nr 1, Stigtomta socken, Södermanlands län. Upprättad av Anders Andersson år 1677.

Akt C69-17:1. Ägomätning Fjällskär nr 1-2, Stigtomta socken, Södermanlands län. Upprättad av Erik Åhrberg år 1788.

Akt C64-73:2. Delning av skog Ålsta nr 1-2, S:t Nikolai socken, Södermanlands län. Upprättad av Mårten Johan Rivell år 1735.

Akt C64-23:1. Geografisk avmätning Girsta nr 1, S:t Nikolai socken, Södermanlands län. Upprättad av Mårten Johan Rivell år 1744.

Akt C64-8:3. Laga skifte Berga nr 1-4, S:t Nikolai socken, Södermanlands län. Upprättad av Gustav Jungström & Jonas Hjelmmerus år 1830.

Akt C64-55:1. Delning av skog Skavesta nr 1-3, S:t Nikolai socken, Södermanlands län. Upprättad av Mårten Johan Rivell år 1723.

Lantmäteriet, Historiska kartor, Rikets allmänna kartverks kartarkiv (RAK) (www.lantmateriet.se/)

Häradsekonomiska kartan Stigtomta, år 1897–1901, Södermanlands län. RAK id: J112-56-4

Ekonomiska kartan Larslund, Södermanlands län, 1960. RAK id: J133-9H3c60

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2417

Länsstyrelsens dnr: 431-5899-2023

Uppdragsnummer: 202500018

Tid för undersökningen: 2025-05-21 – 2025-06-11

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand, Lars Norberg & Ingeborg Svensson

Län: Södermanland

Kommun: Nyköping

Socken: Stigtomta

Fastighet: Fjällskär 3:7

Lämningsnr: L1982:7834, L2019:3725 & L2019:3727

Belägenhet: N 6517280 E 607719

Koordinatsystem: SWEREF99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Undersökt yta: ca 860 m²

Sammanlagt har 8 fyndposter registrerats inom uppdraget. Fynden förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i avvaktan på fyndfördelning.

Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Rapporten (som innehåller samtliga analysrapporter, anläggningslista & fyndlista) laddas upp på uppdragsnumret i Fornreg och kommer att finnas tillgänglig via Arkivsök (<https://app.raa.se/open/arkivsok/search>). Detsamma gäller för en fyndlista med utökad information i enlighet med SHM:s anvisningar.

Övrig digital dokumentation förvaras i nuläget hos Sörmlands Arkeologi AB.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar vallanläggning L1982:783

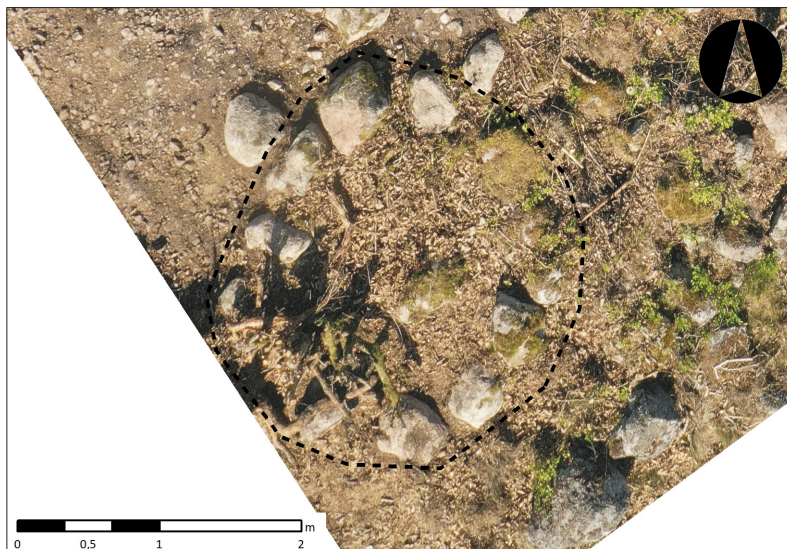
A4078, Rund stenkrets

Storlek: ca 2x2 m st och 0,20 m h

Belägenhet: N 6517207,076 E 607808,870 Z 46,80

Status: Kvarligger. Ej undersökt.

Beskrivning: Rund stenkrets av cirka 0,35-0,50 meter stora rundade stenar, som ligger kant i kant med varandra. Centralt finns en cirka 0,50 meter stor sten. Ingår som en del av vallanläggningen i sydöst.



Lodfoto A4078. Lämningens uppskattade begränsning markerad med svart streckad linje. Skala 1:40. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

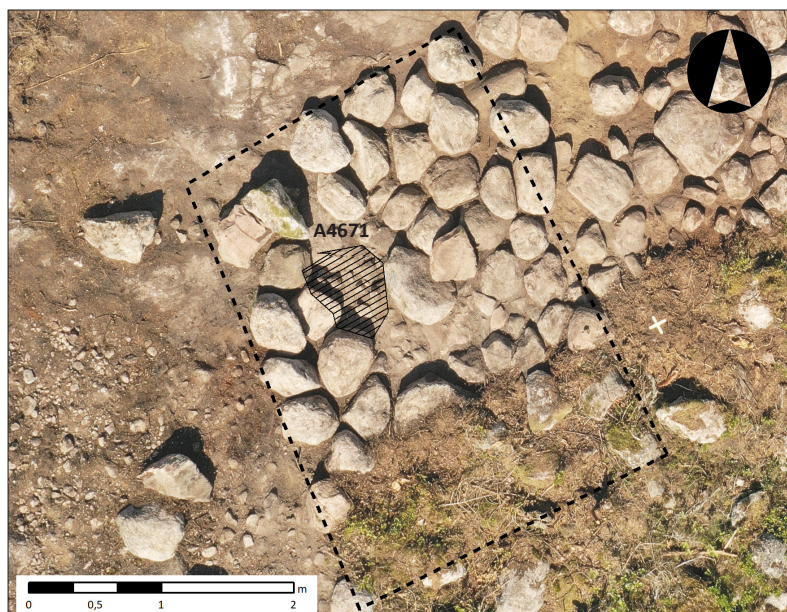
A4090, Rektangulär stenpackning. Stenfyllning.

Storlek: ca 3x4 m st och 0,20 m h

Belägenhet: N 6517211,166 E 607809,907 Z 46,60

Status: Kvarligger. Ej undersökt.

Beskrivning: Rektangulär stenpackning av cirka 0,30-0,60 meter stora rundade stenar, lätt övertorvad. Inom en cirka 0,80x0,50 meter stor yta i nordvästra delen av stenpackningen noterades en samling skörbrända/skärvig stenar, cirka 0,10-0,15 meter stora (A4671). Utgör en del av vallanläggningen i sydöst.



Lodfoto A4090. Lämningens uppskattade begränsning markerad med svart streckad linje. Ytan med skärvig/skörbränd sten är skrafferad. Skala 1:40. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

A4095, Rund stensättning. Stenfyllning.

Storlek: ca 4,5x4,5 m st och 0,25 m h

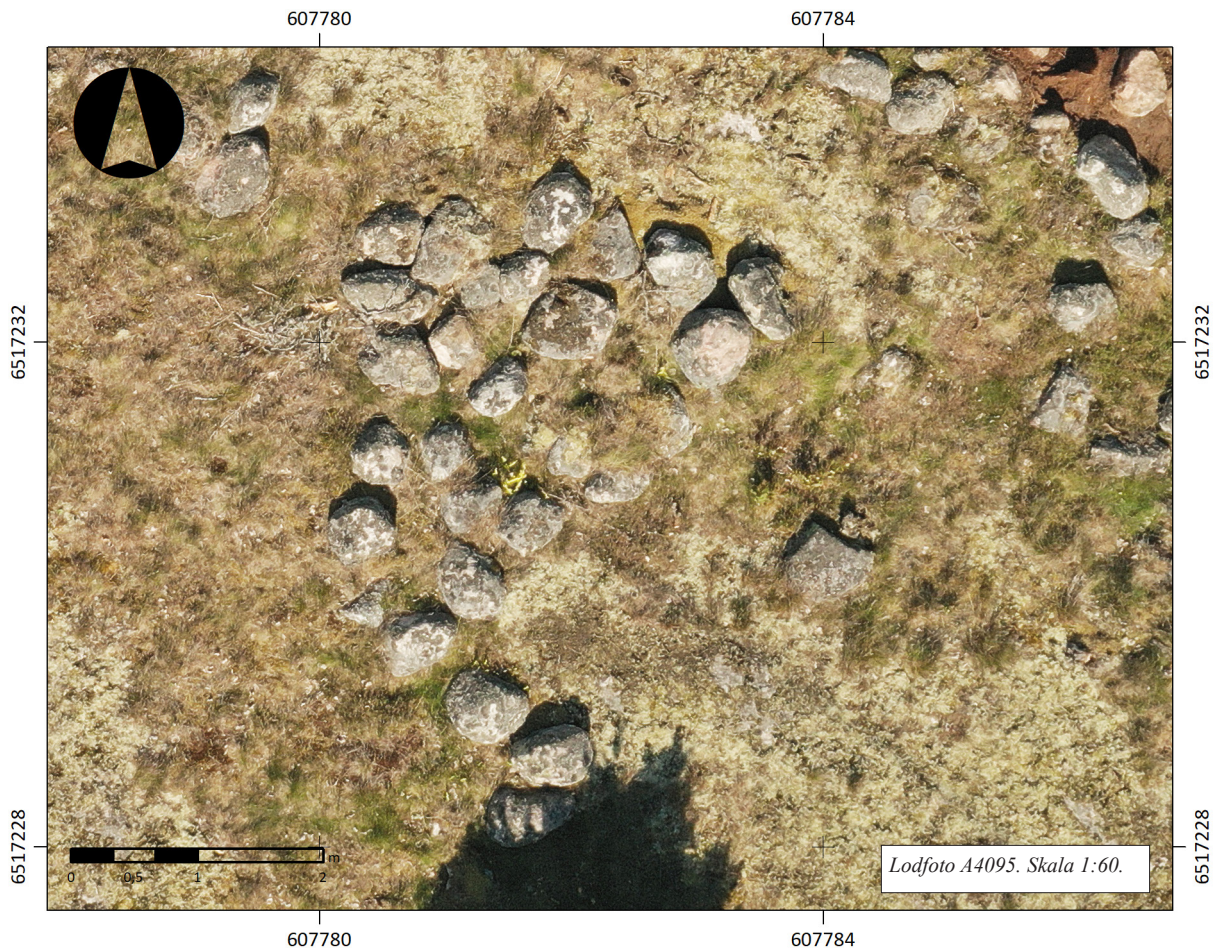
Inre gravskick: Ingen bevarad begravning

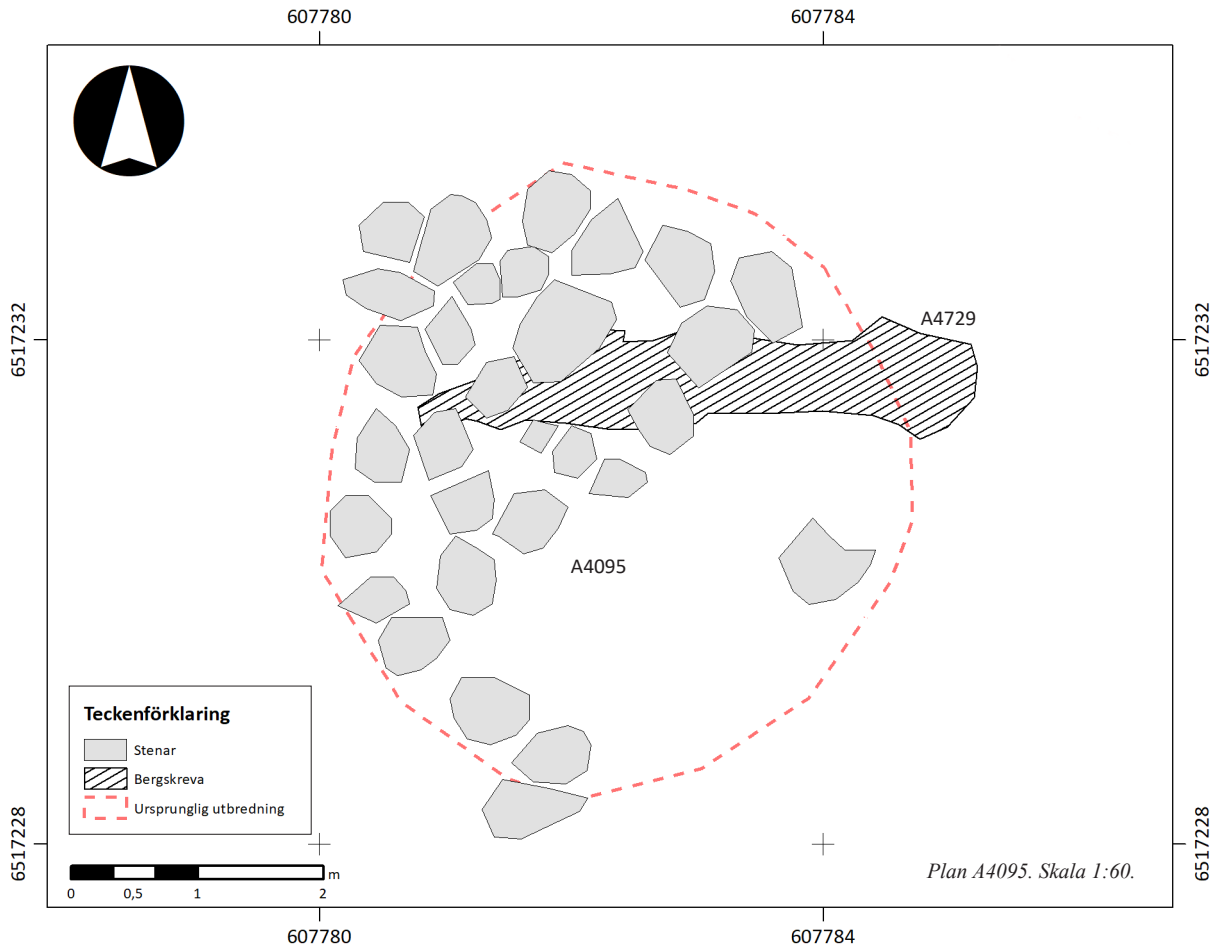
Belägenhet: N 6517231,214 E 607781,061 Z46,90

Status: Undersökt, dokumenterad och borttagen

Beskrivning: Ursprungligen en rund stensättning av något glest liggande rundade stenar, cirka 0,40-0,60 meter stora, belägen på berghäll. Den SÖ delen av stenpackningen var borttagen och endast den NV hälften återstod att undersöka. SÖ om stenpackningen låg enstaka stenblock som troligen tidigare ingått i begränsningen för stensättningen. Stenmaterialet låg direkt på berget och togs bort med hjälp av grävmaskin under överinseende av arkeolog. Under stenpackning och vegetationen på berget framkom en cirka 4,4x0,60 meter stor långsmal jordfylld bergsskrev (V-Ö) med inslag av cirka 0,15-0,30 meter stora stenar i ytan (A4729). Fyllningen utgjordes av humös svartbrun silt, rikligt med rötter och enstaka stenar, cirka 0,05-0,10 meter stora. I botten fanns gulbrun grusig morän. Djupet uppgick till mellan cirka 0,20 och 0,35 meter.

Inga spår efter någon form av begravning i form av benmaterial och/eller arkeologiska fynd framkom i samband med undersökningen. Frånvaron av spår efter begravningar i rösen/stensättningar på berg brukar i allmänhet förklaras utifrån dåliga bevarandeförhållanden alternativt diskuteras i religiösa/rituella termer (se tex Thedéen 2004, s. 89ff).





A4095 i samband med undersökningen. Stenpackningen är borttagen och svackan i berget (A4729) syns centralt i bild. Fotot är taget från SSÖ.
Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2025, Sörmlands Arkeologi AB

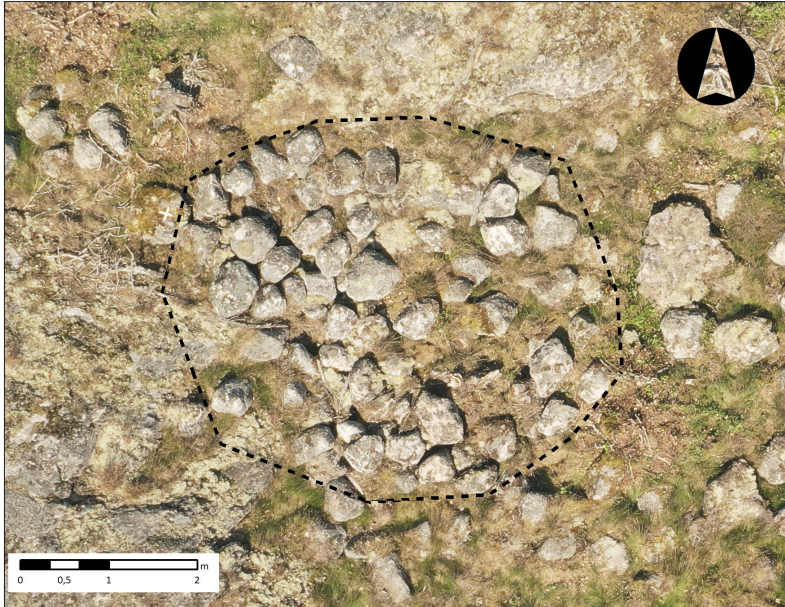
A4108, Rundad stensättning. Stenfyllning.

Storlek: ca 5x6 m st och 0,25 m h

Belägenhet: N 6517237,998 E 607774,471 Z 45,80

Status: Kvarligger. Ej undersökt.

Beskrivning: Rundad stenpackning av relativt tätt lagda rundade stenar, cirka 0,40-0,60 meter stora. Stenmaterialet ser delvis ut att ligga i en skreva/avsats på berget. Tydlig begränsning i nordväst och i söder men i övrigt något diffus till sin begränsning. Ger ett något omplockat och delvis skadat intryck. Utrasade stenar i slänten mot nordväst.



Lodfoto A4108. Lämnings uppskattade begränsning markerad med svart streckad linje. Skala 1:60. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

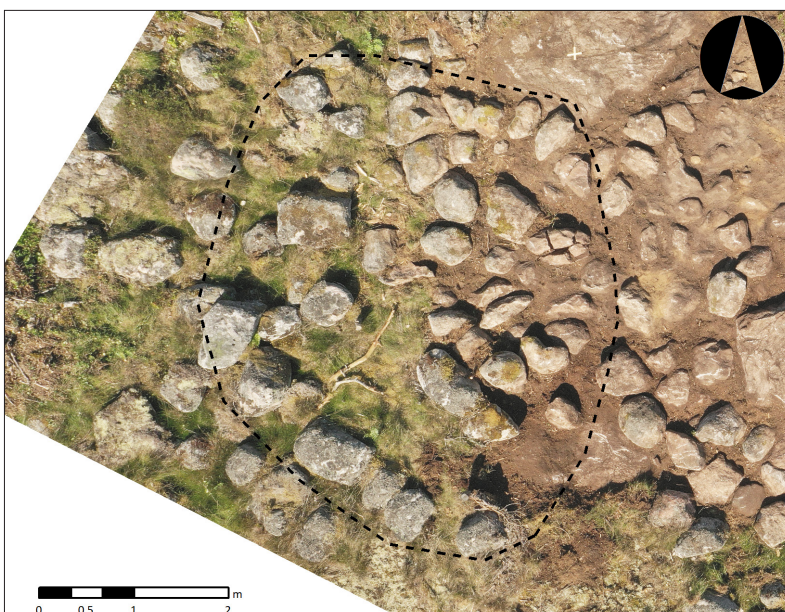
A4119, Stensamling. Möjlig stensättning.

Storlek: ca 4x4,5 m st och 0,20-0,25 m h

Belägenhet: N 6517238,018 E 607781,353 Z 45,95

Status: Kvarligger. Ej undersökt.

Beskrivning: Svåravgränsad något gles stenpackning av rundade och enstaka spräckta stenar, cirka 0,40-0,60 meter stora. Belägen i flack svacka på berget. Möjlig kantkedja i SV av cirka 0,40-0,70 meter stora stenar. I V ytterligare stenblock, ca 0,50-0,60 meter stora, som tidigare kan ha ingått i stensättningen. I Ö delar stensamlingen kantkedja med A4132.



Lodfoto A4119. Lämnings uppskattade begränsning markerad med svart streckad linje. Skala 1:60. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

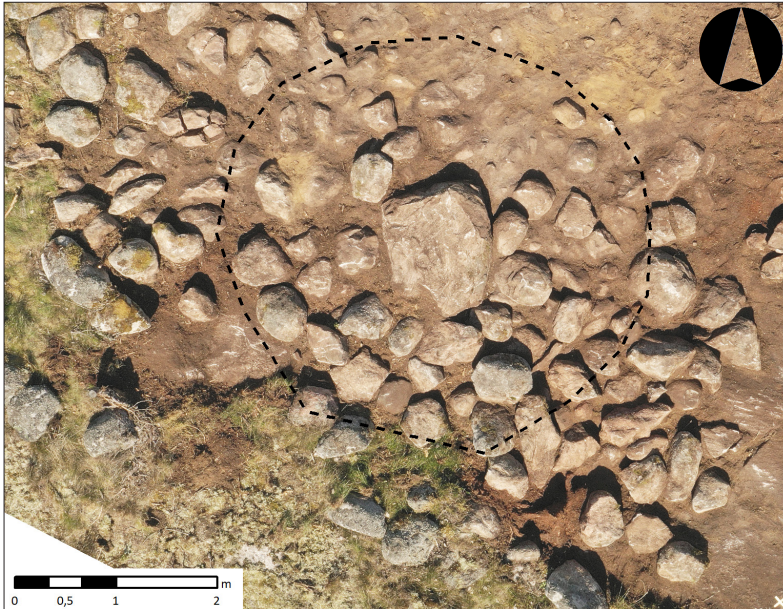
A4132, Stensamling. Möjlig stensättning.

Storlek: ca 4x4 m st och 0,30-0,40 m h

Belägenhet: N 6517236,864 E 607784,497 Z 46,00

Status: Kvarligger. Ej undersökt.

Beskrivning: Stenpackning av något glest liggande rundade stenar, cirka 0,40-0,60 meter stora. Centralt ett mitt-block, cirka 1x1,30 meter stort. Belägen i flack svacka på berg. Delar kantkedja i V med A4119. Möjlig bevarad kantkedja i SV av cirka 0,50 meter stora rundade stenar. Oklar begränsning åt Ö och SÖ.



Lodfoto A4132. Lämnings uppskattade begränsning markerad med svart streckad linje. Skala 1:60. Foto: Lars Norberg 2025, Sörmlands Arkeologi AB.

Bilaga 2. Fyndlista

Id/Fnr	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Beskrivning	Kontext	Kontext nr	Lnr
3281	Borr	Kvarts	1	4,38	Hel. Skadad plattform, antydan till slagbula Distala änden har en spets, ena sidan mot spetsen är retuscherad. Plattformsmetod.	Schaktfynd	3276	L2019:3727
3292	Splitter	Kvarts	2	0,84		Schaktfynd	3282	L2019:3727
3293	Avslag	Kvarts	1	0,72	Fragment. Bipolär metod.	Schaktfynd	3282	L2019:3727
3294	Avslag	Kvarts	1	11,34	Hel med nodulutsida. Bipolär metod.	Schaktfynd	3282	L2019:3727
3295	Avslag	Kvarts	1	4,34	Fragment. Proximal. Svängd bred plan plattform, slagbula. Mylonitliknande material. Bipolär metod.	Schaktfynd	3282	L2019:3727
3302	Avslag	Kvarts	1	3,18	Fragment, ev nodulutsida. Bipolär metod.	Schaktfynd	3298	L2019:3727
3303	Avslag	Flinta	1	4,4	Hel med kalkkrusta. Sydvästskandinavisk flinta. Bipolär metod.	Schaktfynd	3298	L2019:3727
3308	Kärl	Keramik	1	1,42	Spjälkad bukbit. Beige med grov magring av krossad bergart.	Schaktfynd	3304	L2019:3727
3697	Bult	Järn	1	28,76	Sentida/recent föremål. Gallrat.	Schakt	3698	L1982:7834

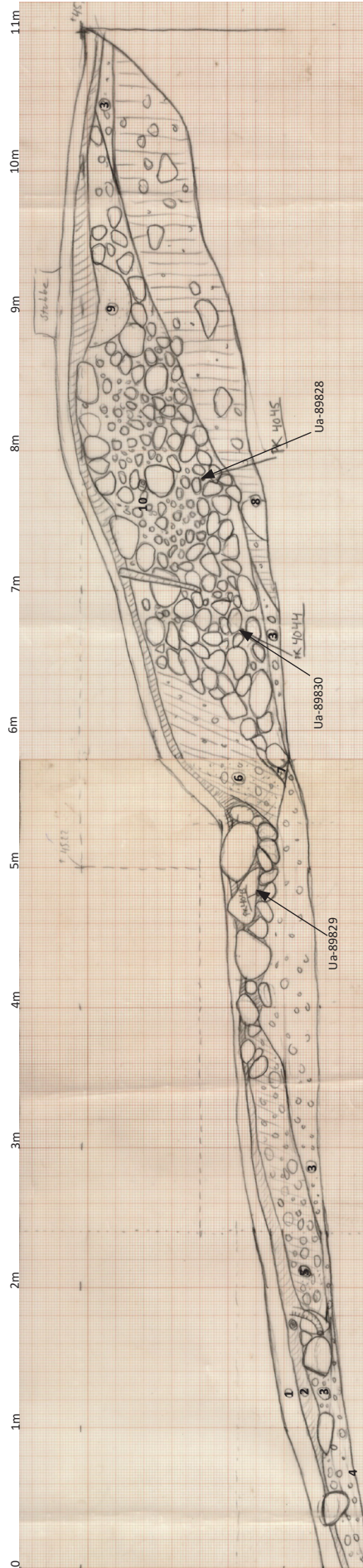
Bilaga 3. Schaktbeskrivningar

Schakt nr	Storlek (m)	Djup (m)	Huvudinnehåll	Notering	Lnr
3270	14x2	0,20	Gråvit lera		L2019:3727
3276	8x2	0,25	Flammig grågul lera	1 kvartsavslag	L2019:3727
3282	18x2	0,20	Flammig vitgrå något grusig silt	5 kvartsavslag	L2019:3727
3294	14x1,5	0,30	Flammig grågul lera		L2019:3727
3298	13x2,5	0,25	Grå/grågul något grusig silt	1 flinta, 1 kvartsavslag	L2019:3727
3304	8x2	0,25	Grå/grågul något grusig silt	1 fragment keramik	L2019:3727
3309	10x2-4	0,20	Gråvit lera		L2019:3727
3315	9x2	0,25	Flammig grågul lera		L2019:3727
3319	6x1,5	0,25	Flammig grågul lera		L2019:3727
3323	10x1-2	0,25	Flammig grågul lera		L2019:3727
3599	12x2	0,20	Flammig grågul lera	Enstaka skörbränd sten	L2019:3727
3602	11x1,5	0,30	Flammig grågul lera	Enstaka skörbränd sten	L2019:3727
3606	15x2,5	0,15	Gulbrun sandig morän		L2019:3725
3610	23x1-2,5	0,15-0,20	Gulbrun sandig morän	Gles samling med större markfast stenar centralt	L2019:3725
3622	15x1-2,5	0,15-0,20	Gulbrun sandig morän		L2019:3725
3631	26x2,5	0,20	Gulbrun sandig morän		L2019:3725
3641	11x1,3	0,20	Brungul sand		L2019:3725
3646	11x1,3	0,20	Brungul sand		L2019:3725
3653	12x1,3	0,20	Brungul sand	Berghäll i Ö	L2019:3725
3657	14x1-2,5	0,20	Gulbrun stenig morän	Stenmatta, därunder morän, mot N avtar stenarna	L2019:3725
3670	3x1,3	0,20	Gulbrun stenig morän		L1982:7834
3674	7x1-4	0,20	Gulbrun stenig morän	Berghällar i V och S	L1982:7834
3685	9x2-5	0,10-0,20	Gulbrun sandig morän	Synlig stenfot, del av vällanläggning	L1982:7834
3698	6x1,5-3	0,20	Brungul stenig morän	Genom möjlig ingång i N	L1982:7834
3704	21x2-4	0,20	Gul/brungul stenig morän	Genom vällen i N. Sektion/profil A	L1982:7834
3721	3x3	0,20	Berg täckt med morän	Stenblock glest liggande under ledningsgatan	L1982:7834

Schakt nr	Storlek (m)	Djup (m)	Huvudinnehåll	Notering	Lnr
3725	26x1-8	0,10–0,20	Berg	Synlig uppbyggd stenvall. Stensamling A4078 & A4090 Ingång	L1982:7834
3868	10x5	0,15	Berg	Stensamlingar, A4119 & 4132	L1982:7834
3883	10x1-3	0,15–0,20	Berg/brungul morän	Synlig övre stenfot, del av vallanläggning	L1982:7834
4026	7x1,3	0,10	Berg/brungul morän	Genom vällen i SÖ. Sektion/profil B	L1982:7834
4046	6x4	0,15	Gulbrun stenig morän	Synlig stenfot, del av vallanläggning	L1982:7834
4684	12x1,5	0,15	Gulbrun stenig morän	Naturlig stenig slänt	L1982:7834

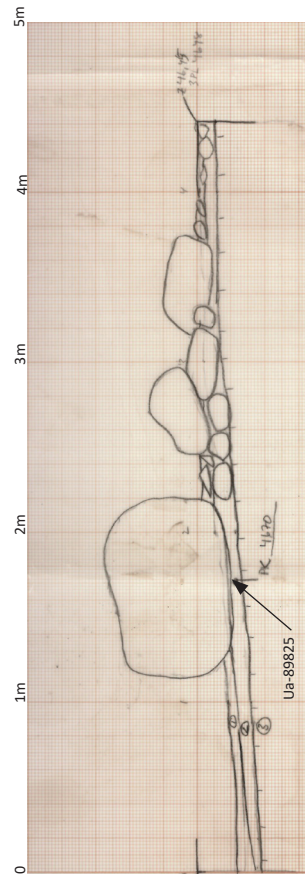
Bilaga 4. Profiltritningar vallanläggning L1982:7834

Schakt 3704, sektion A fr NV



1. Markyta/förna
2. Grå sandig morän/urflaknings-skikt
3. Brungul sandig, grusig, stenig morän. Mot botten brungul sandig relativt stenfri morän.
4. Schaktbotten.
5. Lös brungul stenig, sandig morän (påförd?)
6. Lös brungul sandig, stenig morän (påförd).
7. Brungul sand.
8. Roströd morän (undergrund)
9. Ljusgul sand vid tallstubbe
10. Murverk/stödmur av 0,10-0,25 m st stenar & brungul sand. Centralt rikligt med småsten 0,05-0,10 m st & lös brungul morän.

Schakt 4026, sektion B fr N



1. Förna
2. Gråbrun morän
3. Berg

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 25069

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Nyköping L1982:7834 Fjällskär**

Adress:
Box 178
791 24 FALUN

Telefon:
070 34 00 645
E-post: vedlab@vedlab.se

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 25069

2025-08-13

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Nyköping L1982:7834 Fjällskär

Uppdragsgivare: Ingeborg Svensson/Sörmlands arkeologi AB

Arbetet omfattar sex kolprover från undersökningar av en vallanläggning.

Proverna innehåller kol från tall och gran. Det kan ge hög egenålder vid dateringen. Förutom prov 4044 där det enda kolet var en del av ett tallbarr. Där blir egenåldern låg men möjligen blir det istället svårt att säkerställa barrets representation av kontexten/lagret.

Analysresultat

Schakt	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
3704	4043	Lager 2	0,6g	0,1g 4 bitar	Gran 1 bit Tall 3 bitar	Gran 30mg	
3704	4044	Lager 7	0,3g	<0,1g 1 bit	Tallbarr 1 bit	Tallbarr <1mg	
3704	4045	Lager 10	0,3g	<0,1g 3 bitar	Tall 3 bitar	Tall <1mg	
4046	4666		0,6g	0,6g 13 bitar	Tall 13 bitar	Tall 24mg	
3725	4667		0,5g	0,1g 8 bitar	Tall 8 bitar	Tall 6mg	
4026	4670	Lager 2	0,8g	0,1g 4 bitar	Gran 1 bit Tall 3 bitar	Gran 12mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Box 178

791 24 FALUN

Tfn: 070 34 00 645

E-post: vedlab@vedlab.se

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbräddor störrar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	600 år	Anspråklös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) taksån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Bilaga 6. ¹⁴C-Analys

Uppsala 2025-10-02



UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Regemenstvägen 10
752 37 Uppsala

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
www.uu.se/centrum/tandemlab

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Ingeborg Svensson
Sörmlands Arkeologi AB
Kalkbruksvägen 2
61071 VAGNHÄRAD

Resultat av ¹⁴C datering av träkol och makrofossil från Projekt 2417, Nyköpings kommun, Södermanland. (p 7004)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Detta steg upprepas tills den lösliga delen inte längre är mörkfärgad.

Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av makrofossiler:

1. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
2. 0.5 % NaOH tillsätts (1 h, 60 °C). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C ålder BP
träkol			
Ua-89825	Prov 4670	-26,0	344 ± 29
Ua-89826	Prov 4667	-25,5	394 ± 29
Ua-89827	Prov 4666	-26,2	281 ± 29
Ua-89828	Prov 4045	-24,6	6 082 ± 35
Ua-89829	Prov 4043	-26,3	566 ± 29
makrofossil			
Ua-89830	Prov 4044	¹	102,7 ± 0,5 pMC

¹ Inte tillräckligt med material för analys.

Bifogat finns graf(er) med kalibrering från BP-ålder till kalenderår.

Med vänliga hälsningar

Karl
Håkansson
Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2025.10.02
13:28:57 +02'00'

Karl Håkansson/Daniel Primetzhofner

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

